

Självständigt arbete krigsvetenskap (15 hp)

Författare		Program/Kurs
Stefan Lundqvist		SA HT 2009
Handledare		
Jan Ångström	Beteckning	
Jacob Westberg		
<p>Från totalförsvaret till gemensam säkerhet – en studie av vidgade säkerhetsperspektiv.</p> <p>Den säkerhetspolitiska debatten har under de senaste åren tillvaratagit ett bredare perspektiv av hot och risker. Undersökningen tar sin utgångspunkt i frågan om i vilken utsträckning detta kommit till uttryck i svenska försvarspropositioner?</p> <p>Undersökningen kartlägger likheter och skillnader i tre försvarspropositioners uttryck av hot och säkerhet relaterat till det vidgade säkerhetsbegreppet under perioden 1982-2009. Vid kartläggningen undersöker jag med hjälp av Barry Buzan m.fl. analysramverk för det vidgade säkerhetsbegreppet vilka säkerhetspolitiska värden som uttrycktes vara viktiga att säkerställa. Undersökningen kartlägger även hotbilderna som uppfattades mot dessa värden och inom vilka arenor deras säkerhet bedömdes kunna säkerställas.</p> <p>Analysen påvisar olikheter i de tre försvarspropositionernas säkerhetspolitiska uttryck. 1982 års försvarsproposition fokuserar på nationella säkerhetspolitiska värden som säkerställdes inom totalförsvarets ram. De följande försvarspropositionerna indikerar en förändring till förmån för regionala värden och gemensam säkerhet. Analysen påvisar även en radikal förändring av de uppfattade hotbildernas karaktär.</p> <p>Nyckelord:</p> <p>Det vidgade säkerhetsbegreppet. Referensobjekt. Sektor. Systemnivå.</p>		

From Total Defence to Common Security – a study of broader security perspectives.

The recent security policy debate has included a broader view of threats and risks. This study is based on the question of to what extent this was reflected in the Swedish defence bills?

This study aims to identify similarities and differences regarding expressions of threat and security related to the broader concept of security in three defence bills over the period of 1982-2009. By use of the analytical framework of Mr Barry Buzan, I aim to make a survey of the expressed values of security, their perceived threats and the arenas in which their security were to be guaranteed.

The analysis indicates diversities regarding security policy expressions. The defence bill of 1982 focuses on national values, safeguarded within the framework of Total Defence. The following defence bills indicate a change in the perceived nature of the threats and in favour of regional values and common security.

Key words: _____

A broader concept of security. Reference object. Sector. System level.

1.	Inledning	5
1.1.	Bakgrund	5
1.2.	Problemformulering	6
1.3.	Syfte och frågeställningar	6
1.4.	Avgränsningar	6
1.5.	Forskningsläge	7
1.6.	Källor och källkritik	7
1.7.	Disposition	7
2.	Teori	8
2.1.	Security: A New Framework for Analysis	8
2.1.1.	Analysnivåer	8
2.1.2.	Säkerhetspolitiska sektorer av hot	8
2.1.3.	Regional säkerhet	8
2.1.4.	Säkerhetspolitisk problematisering	9
2.1.5.	Den militära sektorn	10
2.1.6.	Den ekologiska sektorn	11
2.1.7.	Den ekonomiska sektorn	12
2.1.8.	Samhällssektorn	13
2.1.9.	Den politiska sektorn	13
3.	Metod	15
4.	Analys	17
4.1.	Den militära sektorn	17
4.1.1.	Försvarsproposition inför Förvarsbeslut 1982	17
4.1.2.	Försvarsproposition inför Förvarsbeslut 1996	18
4.1.3.	Försvarsproposition inför Förvarsbeslut 2009	19
4.1.4.	Analys av förändringar inom den militära sektorn	21
4.2.	Den ekologiska sektorn	22
4.2.1.	Försvarsproposition inför Förvarsbeslut 1982	22
4.2.2.	Försvarsproposition inför Förvarsbeslut 1996	22
4.2.3.	Försvarsproposition inför Förvarsbeslut 2009	23
4.2.4.	Analys av förändringar inom den ekologiska sektorn	23
4.3.	Den ekonomiska sektorn	24
4.3.1.	Försvarsproposition inför Förvarsbeslut 1982	24
4.3.2.	Försvarsproposition inför Förvarsbeslut 1996	25
4.3.3.	Försvarsproposition inför Förvarsbeslut 2009	25
4.3.4.	Analys av förändringar inom den ekonomiska sektorn	26
4.4.	Samhällssektorn	26
4.4.1.	Försvarsproposition inför Förvarsbeslut 1982	26
4.4.2.	Försvarsproposition inför Förvarsbeslut 1996	27
4.4.3.	Försvarsproposition inför Förvarsbeslut 2009	27
4.4.4.	Analys av förändringar inom samhällssektorn	27
4.5.	Den politiska sektorn	28
4.5.1.	Försvarsproposition inför Förvarsbeslut 1982	28
4.5.2.	Försvarsproposition inför Förvarsbeslut 1996	28
4.5.3.	Försvarsproposition inför Förvarsbeslut 2009	29
4.5.4.	Analys av förändringar inom den politiska sektorn	30
5.	Avslutning	31
5.1.	Sammanfattande analys	31
5.2.	Slutsatser och diskussion	32

Litteratur.....	34
Offentligt tryck	34

1. Inledning

1.1. Bakgrund

Stater förväntas tillgodose medborgarnas grundläggande behov av säkerhet, frihet, lag och ordning samt välfärd.¹ Hur väl olika stater förmår tillgodose dessa förväntningar varierar dock stort och världens stater kan indelas utifrån statsbildningens styrka.² Statens uppgift att skapa säkerhet ställer krav på förmåga att avvisa våld och tvång, varför säkerhet historiskt förknippats med militärt försvar och statens säkerhet – vilket inte alltid inneburit säkerhet för medborgaren.³ I boken *”Säkerhetspolitik. Analyser och tillämpningar”* diskuterar Nils Andrén denna traditionella säkerhetspolitiska bild. Andrén definierar traditionell nationell säkerhetspolitik som ”en sammanfattande beteckning på en stats politiskt styrda aktiviteter i syfte att kunna förverkliga sina mål också i situationer där den ställs inför hot från andra aktörer, särskilt från andra stater, i det internationella systemet.”⁴ Andrén konstaterar att medvetandet har stärkts om att dagens säkerhetspolitik rymmer fler aktörer än stater och allianser, samt andra medel än militära vapen.⁵ I den nya säkerhetspolitiska debatten uppfattar Andrén att de principiellt icke-territoriella säkerheterna fått ökad betydelse och påverkat innebörden av begreppet säkerhetspolitik.⁶

Hur överensstämmer detta med svensk säkerhetspolitik? I 2009 års försvarsproposition uttrycks säkerhetspolitisk analys kräva ett brett perspektiv avseende hot mot landets säkerhet, vilka betecknas som ”föränderliga, gränslösa och komplexa” och förutom traditionella hot kan utgöras av pandemier, miljökatastrofer, informationsteknologiska hot och terrorism.⁷ Ett sådant perspektiv inryms inte i en traditionell definition av säkerhetspolitik, utan kräver ett vidare säkerhetsbegrepp. Andrén framhåller Barry Buzan som de senaste årens ledande akademiske företrädare för en bredare syn på säkerhetspolitiken.⁸ Buzan har enskilt och tillsammans med andra forskare vidareutvecklat sin ursprungliga teori från 1983 kring det vidgade säkerhetsbegreppet i böckerna *”People, States and Fear”*⁹ och *”Security: A New Framework for Analysis”*¹⁰. I den senare utvecklar Buzan m.fl. ett analysramverk för säkerhetspolitisk forskning, där säkerhetspolitikens traditionella innebörd tillvaratas som en delmängd i ett vidare sammanhang, öppen för andra typer av hot.¹¹

I vilken utsträckning har då denna bredare syn på hot och säkerhet kommit till uttryck i svenska försvarspropositioner? För att identifiera en förändring av säkerhetspolitiska uttryck och eventuell påverkan av ett vidgat säkerhetsbegrepp krävs en undersökning omfattande en tidsperiod med flera propositioner. Jag identifierar att det vidgade säkerhetsbegreppet fick sitt genomslag i den säkerhetspolitiska debatten under sent 1980-tal och tidigt 1990-tal.¹² I undersökningen tar jag därför avstamp i 1982 års försvarsproposition, då det vidgade

¹ Jackson, R. m. fl. 2007: *Introduction to International Relations*, Oxford University Press Inc., New York, s. 3.

² Ibid, s. 21f.

³ Karlsson, S. 1994: *Freds- och konfliktkunskap*, Studentlitteratur, Lund, s. 43.

⁴ Andrén, N., 2002: *Säkerhetspolitik: Analyser och tillämpningar*, Norstedts Juridik AB, Stockholm s. 16.

⁵ Ibid, s. 12.

⁶ Ibid, s. 40.

⁷ Proposition 2008/09:140: *Ett användbart försvar*, s. 28.

⁸ Andrén 2002, s. 48.

⁹ Buzan, B., 1991: *People, states and fear: an agenda for international security studies in the post-cold era*, 2nd ed., Lynne Rienner Publishers, Inc., Colorado.

¹⁰ Buzan, B. m. fl., 1998: *Security: A New Framework for Analysis*, Lynne Rienner Publishers, Inc., Colorado.

¹¹ Ibid, s. 4.

¹² Andrén 2002, s. 48 och Karlsson 1994, s. 44f.

säkerhetsbegreppets teori ännu inte lanserats, och utsträcker tidsperioden till 2009. Denna tidsperiod medger undersökning av propositioner utarbetade mot bakgrund av olika strategiska kontexter. För att tillgodose ideologisk balans eftersträvar jag i mitt urval propositioner utarbetade av regeringar med skilda politiska partifärger.

1.2. Problemformulering

Ovanstående bakgrund innebär att säkerhetspolitikens förändrade definition och innebörd kan ha påverkat det sätt på vilket Sveriges säkerhetspolitiska inriktning uttrycks, men i så fall hur och i vilken utsträckning? Denna studie avser undersöka *om* det förhåller sig så samt *vilka uttryck* det tagit och utgör därmed det problem som undersökningen avhandlar.

1.3. Syfte och frågeställningar

Undersökningens syfte är att kartlägga likheter och skillnader i försvarspropositionernas uppfattningar av hot och säkerhet relaterat till det vidgade säkerhetsbegreppet. Vid kartläggningen undersöker jag parametrar relaterade till Buzan m.fl. analysramverk, vilka redovisas i kapitel tre. Kartläggningen utgör underlag för en sammanfattande analys som avser besvara huvudfrågan och uppfylla undersökningens syfte:

- *I vilken utsträckning kommer hot och säkerhet relaterade till det vidgade säkerhetsbegreppet till uttryck i svenska försvarspropositioner under perioden 1982 – 2009?*

För att uppfylla undersökningens syfte krävs förståelse för det vidgade säkerhetsbegreppets innebörd och uttryck. I undersökningen utgår jag från Buzan m.fl. teoribildning, företrädesvis pga. att Barry Buzan utgör begreppets upphovsman och framhålls som en ledande företrädare för en bredare syn på säkerhetspolitik.¹³ I min kvalitativa textanalys av propositionerna utgår jag från Buzan m.fl. teoribildning avseende det vidgade säkerhetsbegreppet. Buzan m.fl. analysramverk utgör verktyget vid min operationalisering av teorin, varför dess uppbyggnad och mekanismer utförligt kommer att beskrivas.

1.4. Avgränsningar

Undersökningen avgränsar sig till tre försvarspropositioner under perioden 1982 – 2009. Det hade varit önskvärt att utöka källmaterialet till att även omfatta försvarsberedningars respektive försvarskommittéers material, men av hänsyn till analysramverkets storlek och uppsatsens begränsade omfång tvingas jag avstå från detta. Av samma skäl avgränsar jag undersökningen från de inrikespolitiska aspekterna och därmed de debatter som föregått försvarspropositionerna.

I mitt urval koncentrerar jag därför undersökningen till:

- Proposition inför försvarsbeslut 1982, då det kalla kriget var en realitet och Sverige styrdes av en borgerlig regering.
- Proposition inför försvarsbeslut 1996, då Sverige blivit EU-medlem och styrdes av en socialdemokratisk regering.
- Proposition inför försvarsbeslut 2009, då Sverige styrs av en borgerlig regering och inriktar de närmaste årens säkerhetspolitik.

¹³ Andren 2002, s. 48.

1.5. Forskningsläge

Det vidgade säkerhetsbegreppet tillvaratas i Andréns bok ”Säkerhetspolitik. Analyser och tillämpningar”¹⁴ samt i Karlssons bok ”Fred- och konfliktkunskap”.¹⁵ Böckerna tillvaratas i undersökningens inlednings- och avslutningskapitel. I boken ”Kampen om hotbilden” fördjupar sig Johan Eriksson i den säkerhetspolitiska problematiseringsprocessen och säkerhetsaktörernas drivkrafter.¹⁶ Processen utgör även en delmängd av Buzan m.fl. teori avseende det vidgade säkerhetsbegreppet och beskrivs kortfattat i avsnitt 2.1.4. Boken tillvaratas i undersökningens avslutningskapitel.

1.6. Källor och källkritik

Uppsatsens huvudsakliga källmaterial utgörs av tre försvarspropositioner. Dessa primärkällor har stor relevans för undersökningen då de uttrycker regeringarnas viljor och säkerhetspolitiska inriktningar.

Uppsatsens teoribildning utgörs av boken ”Security. A New Framework for Analysis”, utarbetad av en författargrupp under Barry Buzans ledning.¹⁷ Boken utgör en primärkälla med stor relevans för teorin, då huvudförfattaren utgör teorins upphovsman.

1.7. Disposition

I kapitel 1 eftersträvar jag att ge en överblick av uppsatsens ämne, en förståelse för det problem jag formulerar samt hur jag avser angripa och förklara det. Jag presenterar mitt val av teoribildning samt urvalet av källmaterial. I kapitlet inkluderas även avgränsningar och källkritik.

I kapitel 2 beskriver jag det vidgade säkerhetsbegreppet och dess teoretiska analysramverk i syfte att skapa förståelse för dess analysnivåer, mekanismer och sektoriella indelning av säkerhetspolitiska hot.

I kapitel 3 presenterar jag operationaliseringen och metoden för tillämpning av analysramverket på källmaterialet, de parametrar som strukturerar analysen samt metodkritik.

Kapitel 4 utgör uppsatsens analysdel, där de tre försvarspropositionerna säkerhetspolitiska uttryck och sektoriella förändringar kartläggs.

Kapitel 5 avslutar uppsatsen genom en sammanfattande analys av förändringar i försvarspropositionernas säkerhetspolitiska uttryck. Genom den sammanfattande analysen avser jag besvara uppsatsens frågeställning och uppfylla dess syfte, varefter undersökningens resultat diskuteras.

¹⁴ Andréns 2002, s. 48.

¹⁵ Karlsson 1994, s. 43.

¹⁶ Eriksson, J. 2004: *Kampen om hotbilden*, Santérus Förlag, Stockholm.

¹⁷ Buzan m. fl. 1998.

2. Teori

I detta kapitel beskriver jag det vidgade säkerhetsbegreppet och dess analysramverk. Kunskap om analysramverkets uppbyggnad och mekanismer är centralt för att förstå dess tillämpning i analysen av källmaterialet.

2.1. *Security: A New Framework for Analysis*

2.1.1. Analysnivåer

Buzan m.fl. definierar fem ontologiska analysnivåer på vilka analysramverket appliceras:¹⁸

- *Det internationella systemet*, vilken utgör den högsta nivån för självständiga enheters interagerande. På systemnivån verkar stater inom strukturer som den globala marknaden och det internationella samfundet, med FN som sammanhållande organisation.
- *De internationella delsystemen* omfattar grupper av enheter inom det internationella systemet, vilka kan särskiljas genom sin särart, intensiteten i sina ömsesidiga beroenden eller sin samverkan. Internationella delsystem kan vara territoriellt sammanhängande i form av regionala organisationer som EU, eller fristående som OECD (the Organisation for Economic Cooperation and Development).
- *Enheter* utgör aktörer sammansatta av varierande undergrupper, organisationer, samhällen och ett stort antal individer, vilka är tillräckligt sammanhängande och oberoende för att erkännas av de båda högre nivåerna. Exempel på enheter utgör stater, nationer och transnationella företag.
- *Underenheter* utgör organiserade grupper med förmåga eller vilja att påverka enhetens beteende, exempelvis lobbyorganisationer och byråkratier.
- *Individer*, vilka utgör basen för all sociologisk forskning.

2.1.2. Säkerhetspolitiska sektorer av hot

Det vidgade säkerhetsbegreppet omfattar enligt Buzan m.fl. fem inbördes relaterade sektorer av hot, samtliga präglade av en specifik typ av interaktion.¹⁹ Den *militära sektorn* präglas av tvingande våldsanvändning; den *politiska sektorn* av maktutövning, regimstatus och erkännande; den *ekonomiska sektorn* av handel, produktion och finanser; *samhällssektorn* av kollektiv identitet; den *ekologiska sektorn* av förhållandet mellan mänsklig aktivitet och planetens biosfär. Säkerhetsanalysen genomförs sektoriellt för att uppnå enkelhet och tydlighet, varefter sektorerna sammanställs för att skapa helhetsförståelse.

2.1.3. Regional säkerhet

Buzan m.fl. framhåller det regionaliserade säkerhetstänkande som i allt större utsträckning blivit en följd av det kalla krigets slut.²⁰ Orsakerna identifierar Buzan m.fl. vara stormakternas vikande globala engagemang som en följd av försvunnen ideologisk rivalitet, utvecklingen av flera regionalt starka makter i världen och att västvärldens tidigare industriella, militära och politiska övertag inte längre är lika tydligt. Utvecklingen har inneburit att allt starkare regionala organisationer som exempelvis EU vuxit fram, vilka verkar på analysnivån *internationella delsystem* och ökar dess relativa betydelse.

¹⁸ Avsnittet bygger på Buzan m.fl. 1998, s. 5ff.

¹⁹ Avsnittet bygger på Buzan m.fl. 1998, s. 7f.

²⁰ Avsnittet bygger på Buzan m.fl. 1998, s. 9-19.

De regionala aspekterna avspeglar sig i begreppet *regionala säkerhetskomplex*. Grundtesen utgör att säkerhetshot mot stater huvudsakligen kommer från andra geografiskt närliggande stater. Stater i världens olika regioner, med historiska vänskapliga eller fientliga relationer, kan därför betraktas som sammanbundna i säkerhetskomplex, inom vilka man vid analys av enskilda staters säkerhet måste ta hänsyn till den säkerhetspolitik som förs av komplexets övriga stater. Dynamiken inom ett säkerhetskomplex kan vara negativ om staterna formerat sig utifrån fruktan, rivalitet och ömsesidiga uppfattningar om hot från varandra. De interna spänningarna kan vara reducerade genom rustningsbegränsningar eller säkerhetspolitiska återförsäkringar. Säkerhetskomplex kan även ha en positiv innebörd och anta formen av en *säkerhetsgemenskap*, inom vilka den interna militära konfliktrisen är eliminerad. Frånvaron av säkerhetskomplex i en region kan förklaras av att staterna saknar kapacitet att utåt projicera makt, eller att en utomstående stark makt genom sin direkta närvaro undertrycker den regionala säkerhetsdynamiken. Det förstnämnda exemplifieras av Buzan m.fl. med Europas undertryckta säkerhetspolitiska dynamik under det kalla kriget och det sistnämnda med situationen i de europeiska kolonierna under kolonialtiden. Säkerhetskomplex utgör teoretiska konstruktioner av verkligheten, men som sådana har de en ontologisk status då de utgör ett observerbart mönster. Europa utgör ett regionalt säkerhetskomplex. *Regional säkerhet* utgör en länk mellan begreppsextremerna *global säkerhet* och *nationell säkerhet*.

Teorin om säkerhetskomplex formulerades ursprungligen för analys av de politiska och militära sektorerna. För övriga sektorer omsätter Buzan m.fl. den ursprungliga modellen genom att sektorspecifika säkerhetskomplex (med en statsdominerad geografisk utsträckning) formuleras med separata ramar. En sektorspecifik säkerhetsagenda, dess utmärkande aktörer, hotens logik och typiska sårbarheter identifieras, medan säkerhetsdynamiska faktorer identifieras på skalan lokal – regional – global.

2.1.4. Säkerhetspolitisk problematisering

Ett problem kan teoretiskt beskrivas som *opolitiskt* (problemet utgör ingen politisk fråga), *politiskt* (problemet hanteras i enhetens politiska handlingsprogram eller kräver regerings/rådsbeslut) eller *säkerhetspolitiskt* (problemet utgör ett existentiellt hot och rättfärdigar åtgärder utanför den normala politiska processen).²¹ Genom en socialt konstruktivistisk angreppsmetod skapar Buzan m.fl. en modell för att förklara processen för säkerhetspolitisk kvalificering av ett problem.²²

Referensobjekt utgör existentiellt hotade säkerhetspolitiska värden för vilka legitima krav på överlevnad ställs.²³ *Säkerhetspolitiska problem* uppstår då existentiella hot mot bestämda referensobjekt erkänns. I den *militära sektorn* rättfärdigar traditionellt existentiella hot mot staten extraordinära avvärijande åtgärder. I det vidgade säkerhetsbegreppet kan existentiella hot endast förstås i relation till referensobjektets karaktär. I den *politiska sektorn* utgör referensobjektet traditionellt den konstituerande principen – suveräniteten – eller i vissa fall ideologin. Statens suveränitet kan hotas av att dess erkännande, dess legitimitet eller dess statslednings fullmakt ifrågasätts. En överstatlig aktör som EU kan hotas existentiellt av händelseutvecklingar som raserar integrationsprocessen. I den *ekonomiska sektorn* kan ett nationellt referensobjekt utgöra nationalekonomin, vilken kan hotas av ruin. I *samhällssektorn* utgör referensobjektet vanligen storskaliga kollektiva identiteter som folk och religion, vilka kan hotas av massimmigration eller rivaliserande identiteter. I den *ekologiska sektorn* återfinns konkreta referensobjekt såsom vissa arters fortlevnad eller unika naturmiljöers

²¹ Buzan m.fl. 1998, s. 23.

²² Ibid, s. 19.

²³ Avsnittet bygger på Buzan m.fl. 1998, s. 21ff & 36.

bevarande, existentiellt hotade av exploatering, samt storskaliga referensobjekt som vidmakthållande av jordens klimat.

Säkerhetspolitiska problem formas av två sorters aktörer – *säkerhetsaktörer* definierar existentiellt hotade referensobjekt, medan *funktionella aktörer* påverkar sektorns beslutsfattande och dynamik.²⁴ Det krävs en politisk process för att kvalificera ett existentiellt hotat referensobjekt som ett säkerhetspolitiskt problem. Säkerhetsaktören väcker frågan, medan den politiska process som följer avgör om problemet tillåter extraordinära åtgärder. Säkerhetspolitisk problemdefiniering är inte en produkt av en objektiv problemanalys, utan en social konstruktion genom en intersubjektiv beslutsprocess. Säkerhetsaktörer kan exempelvis utgöras av företrädare för politiska enheter och lobbygrupper.

Referensobjekt kan identifieras på olika systemnivåer.²⁵ Säkerhetsaktörer kan eftersträva att definiera vilket område som helst som referensobjekt, men i praktiken är möjligheterna till framgång begränsade. Referensobjektets rang utgör en avgörande parameter, och att som enskild individ, eller liten samhällsgrupp, verka som säkerhetsaktör och nominera referensobjekt på det nationella planet är svårt. Men att genom en större organisation verka för individuella behov uttryckta som *kollektiva* behov av exempelvis mänskliga rättigheter kan vara mer framgångsrikt. Därmed kan mänskliga rättigheter nomineras som ett säkerhetspolitiskt referensobjekt på enhets-, delsystem- och systemnivå. Inom den ekologiska sektorn har miljö- och klimatfrågan slagit igenom som referensobjekt på delsystem- och systemnivå genom följande logik: Den globala miljön och dess klimat är existentiellt hotad och måste bevaras. Därför måste miljö- och klimatfrågan ges högsta prioritet, annars mister övriga säkerhetsfrågor sin betydelse.

2.1.5. Den militära sektorn

Den militära säkerhetsagendan på mellanstatlig nivå mellan starka statsbildningar omfattar primärt det sätt på vilket stater utrustar sig för våldsanvändning och hur detta beteende förstås av andra stater.²⁶ Att Västeuropas stater sedan mitten av 1990-talet möter mycket begränsade existentiella militära hot, medför att ländernas militära förmåga nyttjas i politiskt och ekonomiskt motiverade syften. Deltagande i fredsfrämjande insatser i tredje världen kan enligt Buzan m.fl. inte direkt relateras till existentiella hot mot staten.

Buzan m.fl. identifierar en utvidgning av den militära sektorns referensobjekt på enhetsnivå från enbart stater till att i svagare statsbildningar även omfatta stammar, folk, eller religion.²⁷ Underenhetsnivåns referensobjekt kan utgöras av ras- och könsrollfrågor, vilka upplevs hotade av våld inom ramen för den inrikes säkerheten. På delsystem- och systemnivå kan referensobjekten utgöra mellanstatliga organisationer som Nato och på sikt även EU. Buzan m.fl. inkluderar även maktbalans, förhindrande av spridning av massförstörelsevapen och internationell rätt som referensobjekt på enhets-, delsystem- och systemnivå.

På systemnivå återfinns säkerhetsaktörer i form av officiella företrädare för mellan- och överstatliga organisationer, exempelvis FN:s och Natos generalsekreterare.²⁸ Den militära sektorns statliga säkerhetsaktörer är i grunden tydligt identifierbara, staten företräds av sin ledning, men i demokratier kan säkerhetsdiskursen påverkas av påtryckargrupper och

²⁴ Avsnittet bygger på Buzan m.fl. 1998, s. 29ff & 36-42.

²⁵ Avsnittet bygger på Buzan m.fl. 1998, s. 38ff.

²⁶ Avsnittet bygger på Buzan m.fl. 1998, s. 49-53.

²⁷ Avsnittet bygger på Buzan m.fl. 1998, s. 52-55.

²⁸ Avsnittet bygger på Buzan m.fl. 1998, s. 55ff.

intellektuella. Dessutom är den militära sektorn på underenhetsnivå rikligt tillgodosedd med funktionella aktörer som försvarsmaktsföreträdare och försvarsindustri, men även finans-, utrikes- och försvarsdepartement – vilka kan påverka utformningen av statens försvarspolicy.

Den militära sektorns logik avseende en stats eller en regions uppfattning av hot, sårbarhet och säkerhet bygger på variablerna geografi, historia och politik.²⁹ Geografien verkar genom att hot från närliggande aktörer uppfattas starkare än sådana som är avlägsna, medan en aktörs terrängförhållanden påverkar dess sårbarhet vid ett angrepp. Historiska erfarenheter av vän- eller fiendskap kan påverka tolkningen av andra aktörers avsikter. Uppfattningen av militära hot stärks med minskande grad av politiska erkännande av varandras status och ökande nivå av ideologiska motsättningar.

Den regionala säkerhetsdynamikens framväxt i spåren av det kalla krigets slut har för Väst- och Centraleuropa inneburit att det historiska mellanstatliga militära säkerhetsdilemmat försvunnit.³⁰ EU och Nato har genom politiskt samarbete och militär integration skapat säkerhetssystem som förhindrar utveckling av säkerhetspolitiska motsättningar.

2.1.6. Den ekologiska sektorn

Den ekologiska säkerhetsagendan präglas av vetenskapsvärldens kunskapsteorier om miljön och hur denna accepteras och tillvaratas av höga politiska företrädare på statlig, regional eller global nivå respektive inom multinationella företag.³¹ För att nya vetenskapliga rön skall bli säkerhetspolitiska krävs att de uppfattas som trängande aktuella hot, eller att de utgör en orsak till motsättningar om livsviktiga resurser, exempelvis vatten. Debattens dominerande områden är skadade ekosystem, energirelaterade miljöproblem, befolknings- och försörjningsproblem samt dessa områdens ekonomiska följdverkningar och orsak till väpnade konflikter.

Den ekologiska sektorns referensobjekt utgörs av två huvudgrupper, miljöns bevarande som ett egenvärde respektive sambandet mellan miljön och den mänskliga civilisationens fortlevnad på nuvarande nivå.³² I den senare gruppen av referensobjekt uppstår en paradox – människans påverkan på naturen är inte ekologiskt hållbar och det enda sättet att bevara de mänskliga samhällena på nuvarande nivå är att förändra dem.

Den ekologiska sektorns säkerhetsaktörer indelas i *ledande aktörer* och *vetoaktörer*.³³ Ledande aktörer kan på system- eller delsystemnivå utgöras av stater som driver olika sakfrågor, exempelvis Sveriges kamp mot försurande luftföroreningar, eller miljöorganisationer som Världsnaturfonden. Dessa nivåers vetoaktörer utgörs också främst av stater, vilka av eget intresse eller pådrivna av lobbygrupper agerar för att nedtona miljöfrågornas betydelse i vissa sakfrågor. Ekologiskt hotade aktörer utan resurser att driva sakfrågor, exempelvis stater i tredje världen, definieras som *stödjande aktörer*. Den ekologiska sektorn rymmer även en mångfald av funktionella aktörer i form av multinationella företag, jordbruks- och fiskeorganisationer m.fl., som eftersträvar fortsatta exploateringsmöjligheter.

Den logiska kopplingen mellan miljö och säkerhetspolitik utgör nivån där mänskliga aktiviteter bedöms utgöra ett existentiellt hot mot hela eller delar av den mänskliga

²⁹ Avsnittet bygger på Buzan m.fl. 1998, s. 57-61.

³⁰ Avsnittet bygger på Buzan m.fl. 1998, s. 65 & 70.

³¹ Avsnittet bygger på Buzan m.fl. 1998, s. 71-75.

³² Avsnittet bygger på Buzan m.fl. 1998, s. 75f.

³³ Avsnittet bygger på Buzan m.fl. 1998, s. 77ff.

civilisationen.³⁴ Lokala problem kan förutom lokal förödelse få regionala eller globala konsekvenser, medan globala problem kan få svåra lokala följdverkningar.

Den regionala dynamiken påverkas av de globala motiven samt lokala, relativt oberoende, förhållanden i geografiska problemområden eller miljöproblematisk verksamhet.³⁵ Regionala organisationer kan globalt driva regionala frågor. Enskilda stater kan inom en region kraftfullt driva säkerhetspolitiska aspekter av miljöproblem. Det uttryck värnandet om de nationella ekologiska intressena tar kan gynna eller förvärra den regionala miljön. System- och enhetsnivåns betydelse dominerar därigenom den ekologiska sektorn.

2.1.7. Den ekonomiska sektorn

Begreppet ekonomisk säkerhet utgör en del av den politiska debatten om den anarkistiska politiska strukturen och finansmarknadens struktur.³⁶ Merkantilismen hävdar att *ekonomisk säkerhet* utgör en del av staters nationella säkerhet, liberalismen att den handlar om att begränsa statlig påverkan och skapa ett regelverk för den fria marknaden, medan socialister prioriterar statens roll – men inkluderar behovet av att tillgodose den svages rätt mot den starke. Sedan 1990-talet domineras den ekonomiska säkerhetsdiskursen av liberala tankar och följderna av detta synsätt på handel, produktion och finansiering, exempelvis frågor om den globala ekonomins instabilitet och utvecklingsländernas ojämlika handelsvillkor.

Den ekonomiska sektorns har en mångfald av referensobjekt.³⁷ På system- och delsystemnivå återfinns normerna och reglerna kring Liberal International Economic Order (LIEO), den globala marknaden samt permanenta organisationer som världsbanken, EU och World Trade Organisation (WTO). På enhetsnivå utgör staten ett centralt referensobjekt och i vissa fall enskilda företag knutna till statens militära säkerhet. Säkerhetsaktörer kan på enhetsnivå utgöras av nationella regeringar, företagsledare m.fl., men på system- och delsystemnivå dominerar staterna som säkerhetsaktörer.

Den finns en tydlig logisk och dubbelriktad koppling mellan ekonomi och säkerhetspolitikens övriga sektorer, då krig och miljökatastrofer allvarligt kan skada såväl den nationella ekonomin som världsekonomin – medan ekonomiska motsättningar kan utvecklas till krig.³⁸ Att översätta säkerhetslogik på ett ekonomiskt konkurrensutsatt marknadssystem är dock svårt, varför Buzan m.fl. avfärdar möjligheten att på systemnivå kvalificera exempelvis ojämlika handelsvillkor som ett säkerhetspolitiskt problem.

Insikten om att en global nedgång i världsekonomin skulle ge återverkningar inom de politiska och militära sektorerna, samt strävan att behålla nuvarande produktionseffektivitet, svarar för den ekonomiska sektorns globala dynamik. Denna dynamik avspeglar sig även på den regionala nivån, där EU utgör den mest avancerade aktören. Regional ekonomisk samverkan stärker de medverkande staternas förhandlingsposition i det globala ekonomiska systemet och utgör samtidigt reträttbastioner om den globala liberala ekonomin skulle duka under på grund av bristande ledning eller finansiell turbulens. Dagens regionala samverkansorganisationer är dock liberala i sin interna och externa handelsstruktur.³⁹

³⁴ Avsnittet bygger på Buzan m.fl. 1998, s. 79f.

³⁵ Avsnittet bygger på Buzan m.fl. 1998, s. 84-91.

³⁶ Avsnittet bygger på Buzan m.fl. 1998, s. 95-99.

³⁷ Avsnittet bygger på Buzan m.fl. 1998, s. 100-103.

³⁸ Avsnittet bygger på Buzan m.fl. 1998, s. 103-109.

³⁹ Avsnittet bygger på Buzan m.fl. 1998, s. 109-115.

2.1.8. Samhällssektorn

Samhällsbildningar bygger i stor utsträckning på identitet – samhällets egenuppfattning och individernas identifiering av sig själva som medlemmar av detta samhälle – dvs. kollektiv identitet.⁴⁰ Samhällelig osäkerhet uppstår när en samhällsbildning uppfattar ett hot mot sitt samhälles överlevnad. En stat kan bestå av många samhällsbildningar med olika identiteter. Den samhälleliga säkerhetsagendan har anförts av olika aktörer i olika tidsepoker och regioner, men de huvudsakliga hoten mot den egna samhällsbildningen har definierats som *invandring*, *horisontal konkurrens* från andra samhällsbildningar och kulturer, eller *vertikal konkurrens* från integrationsprojekt som drar samhällsbildningen mot en snävare eller vidare identitet. Hoten kan kombineras och de kan vara avsiktliga delar av ett politiskt integrationsprogram eller oavsiktliga och strukturella. En samhällsbildning kan reagera på hot genom att säkerhetspolitiskt kvalificera det inom den militära eller politiska sektorn.

Samhällssektorns referensobjekt utgörs av de faktorer som större samhällsgrupper känner lojalitet till och hängivenhet för – vilka skapar en samhörighet.⁴¹ Existentiella hot mot dessa faktorer äventyrar samhörighetens *identitet*. Typiska referensobjekt utgör stammar, klaner, nationer och etniska minoriteter, civilisationer, religion och ras. Om staten utgörs av en enskild nation kan dess ledare referera till denna identitet, i andra fall till staten och dess suveränitet.

Ett samhälles sårbarhet beror på konstruktionen av dess identitet.⁴² Om identiteten består i avskildhet kommer även en begränsad invandring förefalla problematisk. Nationer vilka kontrollerar en stat med begränsad majoritet, är känsliga för en större invandring av människor i fertil ålder ur den konkurrerande folkgruppen. Den nationella identiteten kan uppfattas vara sårbar för global amerikansk kultur och språk. En nation som är starkt knuten till staten kan vara mer sårbar för politisk integration än där nationen traditionellt verkat utanför staten och under flera samtidiga politiska nivåer. Variationen i sårbarhet behöver beaktas vid jämförelser av samhälleliga hot.

Samhällssektorns frågor definieras i ökande utsträckning som säkerhetspolitiska på system- och delsystemnivå.⁴³ Europas samhällssektor präglas av stark regional dynamik och en komplex konstellation av identiteter i flera lager har skapats genom EU. Europas fortsatta integrering bedöms avgöras av hur väl den horisontella och vertikala konkurrens som finns mellan och inom olika nationalstater hanteras. Trenden mot globalisering av samhällssektorns problem drivs på av kulturkrockar mellan civilisationer, men även av problemen med att hantera den omfattande migrationen från fattiga till välbärgade regioner.

2.1.9. Den politiska sektorn

Säkerhetspolitikens politiska sektor utgörs primärt av icke-militära hot mot staters suveränitet.⁴⁴ Sekundärt omfattas även hot mot andra politiska enheter samt referensobjekt som det internationella samfundet och internationell rätt på systemnivå. Den politiska sektorn relaterar även till den säkerhetspolitiska aspekten av individnivån genom referensobjektet mänskliga rättigheter. Säkerhetspolitikens politiska sektor skiljer sig från övrig politik genom att den berör hot mot politiska enheters interna legitimitet, externa erkännande eller dess oumbärliga strukturer, processer eller institutioner.

⁴⁰ Avsnittet bygger på Buzan m.fl. 1998, s. 119-123.

⁴¹ Avsnittet bygger på Buzan m.fl. 1998, s. 123f.

⁴² Avsnittet bygger på Buzan m.fl. 1998, s. 124ff.

⁴³ Avsnittet bygger på Buzan m.fl. 1998, s. 132 & 138.

⁴⁴ Avsnittet bygger på Buzan m.fl. 1998, s. 141-145.

Det mest framträdande referensobjektet inom den politiska sektorn utgörs av den territoriella staten, följt av statsliknande organisationer som EU.⁴⁵ Även statslösa samhällsliga grupper som stammar, minoriteter, klaner, eller transnationella rörelser som kan uppstå lojalitet och trohet från sina anhängare, kan utgöra referensobjekt på enhetsnivå inom denna sektor. På systemnivå utgör FN det mest framträdande referensobjektet i sin centrala roll som förvaltare av det internationella samfundet och internationell rätt. Existentiella hot mot samfund på systemnivå riktas mot grundläggande principer, vilka legitimerar extrema åtgärder – exempelvis hot mot FN-stadgans grundläggande principer (Kuwait-kriget). Sektorns säkerhetsaktörer utgör exempelvis stats-, EU- och FN-företrädare, internationell media, samt ledare för transnationella rörelser och starka samhällspolitiska enheter.

Staten, sektorns framträdande referensobjekt, består av tre beståndsdelar – en idé, en fysisk bas och institutioner.⁴⁶ Av dessa omfattar den politiska sektorn (med undantag för statens identitet) hot mot idén och institutionerna. Typiska statliga idéer utgör medborgerlig nationalism och politisk ideologi. Hotas dessa idéer kan den politiska ordningens stabilitet äventyras – exempelvis genom att den existerande regeringens legitimitet eller statens självständighet ifrågasätts. Politiska hot kan anta formen av subversion av statens legitimitet eller att den förvägras erkännande, vilket i ett vidare perspektiv kan hota statens suveränitet. Svaga statsbildningar är känsligare för politiska hot än dess starka motsvarigheter, då dessa ofta är etniskt och ideologiskt delade och har en grund för separatistiska strömningar. I vissa fall kan det internationella samfundet legitimera intervention mot en stat för att förhindra folkmord, aggression eller avhjälpa en brist på ”fullgott styre”.

Den politiska sektorns tyngdpunkt utgör balansen mellan olika politiska enheter och åtgärder med åberopande av referensobjekt på systemnivå.⁴⁷ Det senare innebär överväganden om en ökad roll för FN och/eller regionala principer. Regionala säkerhetskomplex och säkerhetsgemenskaper påverkar de säkerhetspolitiska grundregler (principer) som accepteras. Bi- eller trilaterala problem eller motsättningar tenderar därför att få en regional dimension, då andra stater i regionen uppfattar att problemen hotar att försvaga säkerhetsgemenskapen – eller sympatiserar med någon av parterna och har egna uppfattningar om hur den borde lösas. Denna dynamik vidarebefordras upp till systemnivå och involverar många stater i FN, då problemen kan hota principerna i FN-stadgan eller riskerar ytterligare spridning.

⁴⁵ Avsnittet bygger på Buzan m.fl. 1998, s. 145-150.

⁴⁶ Avsnittet bygger på Buzan m.fl. 1998, s. 150-154.

⁴⁷ Avsnittet bygger på Buzan m.fl. 1998, s. 154-161.

3. Metod

Jag avser att genom kvalitativ textanalys kartlägga likheter och skillnader i källmaterialets uppfattningar av hot och säkerhet relaterade till det vidgade säkerhetsbegreppet. Genom nedan beskrivna operationalisering av Buzan m.fl. analysramverk kartläggs propositionerna säkerhetspolitiska uttryck med sektorerna som jämförelsedimension:

Med *säkerhetsagenda* avser jag uttryck av centrala säkerhetspolitiska teman respektive hotbilder, samt sektoriell säkerhetspolitisk inriktning.

Med *referensobjekt* avser jag uttryck av existentiellt hotade säkerhetspolitiska värden vilka behöver säkerställas.

Inom den *militära sektorn* efterforskar jag en *säkerhetsagenda* mot bakgrund av uppfattat hot från andra stater eller aktörers utrustning för våldsanvändning. Jag efterforskar förekomsten av *referensobjekt* på individnivå (liv och hälsa), på enhetsnivå relaterade till den suveräna statsbildningen (territorium, samhälle, folkligt stöd, nationella intressen och kritiska förmågor) samt på delsystem- och systemnivå relaterade till mellan- och överstatliga organisationer (säkerhetspolitiska intressen och centrala förmågor), internationell rätt samt internationella fördrag och avtal. En dimension som Buzan m.fl. analysramverk inte omfattar utgör funktionell säkerhet, med referensobjekt på enhetsnivå som samhällets funktionalitet, vilken jag väljer att tillvarata i den militära sektorn.

Inom den *ekologiska sektorn* efterforskar jag en *säkerhetsagenda* mot bakgrund av vetenskapliga rön inom miljöområdet, vilka tillvaratagits som säkerhetspolitiska hot. Jag efterforskar förekomsten av *referensobjekt* inom huvudgrupperna – miljön som ett egenvärde respektive människans behov av miljön för sin fortlevnad – på individnivå, på enhetsnivå relaterade till nationella intressen (närmiljö, befolkning och samhälle), samt på delsystem- och systemnivå relaterade till gränsöverskridande intressen (regional/global miljö och mänsklig civilisation).

Inom den *ekonomiska sektorn* efterforskar jag en *säkerhetsagenda* mot bakgrund av aktuell ekonomisk diskurs och uppfattat hot mot ekonomisk stabilitet på enhets-, delsystem- och systemnivå. Jag efterforskar förekomsten av *referensobjekt* på individnivå, på enhetsnivå relaterade till staten (ekonomisk handlingsfrihet, nationella intressen och rättigheter samt samhällets försörjningsförmåga) samt på delsystem- och systemnivå relaterade till normer och regler kring den ekonomiska ordningen och den globala marknaden, permanenta ekonomiska organisationer samt regionala eller globala intressen.

Inom *samhällssektorn* efterforskar jag en *säkerhetsagenda* mot bakgrund av uppfattat hot mot det svenska samhällets identitet, kultur och värderingar. Jag efterforskar förekomsten av *referensobjekt* på enhets-, delsystem- och systemnivå relaterade till de faktorer som uttrycks skapa en samhörighet inom institutioner och samfund.

Inom *den politiska sektorn* efterforskar jag en *säkerhetsagenda* mot bakgrund av önskad balans mellan olika politiska enheter, dvs. på vilka systemnivåer Sverige avsåg tillgodose olika säkerhetspolitiska behov. Jag efterforskar förekomsten av *referensobjekt* på individnivå (mänskliga rättigheter), på enhetsnivå relaterade till staten (idé och institutioner) och på delsystem- och systemnivå relaterade till mellan- och överstatliga politiska enheter (intern legitimitet, externt erkännande, strukturer, processer och institutioner).

Vid identifiering av agerande som *säkerhetsaktör* eftersöker jag politiska enheters främjande av existentiellt hotade säkerhetspolitiska värden på systemnivåer högre än den egna enhetens. Inom den ekologiska sektorn underindelar jag *säkerhetsaktörer* i *ledande aktörer* – politiska enheter som driver olika sakfrågor, respektive *vetoaktörer* – politiska enheter som i *vissa sakfrågor* nedtonar miljöfrågornas betydelse.

Min analys av källmaterialet omfattar två moment:⁴⁸

- Ett formellt moment där jag, enligt analyschema i figur 1, sektoriellt kartlägger propositionerna genom analysramverket. Jag efterforskar följande parametrar:
 - Vilken sektoriell säkerhetsagenda uttrycks?
 - Vilka referensobjekt uttrycks?
 - Vilka existentiella hot uttrycks mot respektive referensobjekt?
 - Inom vilka arenor avses referensobjektens säkerhet kunna garanteras?
 - Uttrycks agerande som säkerhetsaktör?
 - Vilka sektoriella förändringar mellan propositionerna kan iakttas?
- Ett tolkande moment där jag i kapitel 5 genomför en *sammanfattande analys* av de kartlagda sektoriella förändringarna i försvarspropositionernas säkerhetspolitiska uttryck och återkopplar till uppsatsens frågeställning.

	1982	1996	2009	Sektoriella förändringar
<i>Säkerhetsagenda</i>				
<i>Den militära sektorn</i>				
<i>Den ekologiska sektorn</i>				
<i>Den ekonomiska sektorn</i>				
<i>Samhällssektorn</i>				
<i>Den politiska sektorn</i>				

↓

Sammanfattande analys

Figur 1. Analyschema.

Genomförandet av undersökningen som en kvalitativ textanalys innebär att jag sammanställer information ur propositionerna och värderar formuleringarnas innebörd. Resultatet är därmed beroende av att mina tolkningar är korrekta, vilket påverkar dess *pålitlighet* och *tillförlitlighet*.⁴⁹ I syfte att stärka dessa kriterier har jag valt att i min operationalisering lägga mig nära Buzan m.fl. analysramverk. Genom analyschemat och operationaliseringen av analysramverket eftersträvar jag att ge förutsättningar för *replikering* och *konfirmering* av undersökningen. Undersökningens *överförbarhet*, dvs. möjligheten att generalisera resultaten till andra säkerhetspolitiska områden eller epoker, är begränsad då jag undersöker ett specifikt källmaterial i en avgränsad tidsperiod.

⁴⁸ Bryman, A. 2002: *Samhällsvetenskaplig metoder*, Liber AB, Malmö, s. 370.

⁴⁹ Avsnittets terminologi bygger på Bryman 2002, s. 45f.

4. Analys

4.1. Den militära sektorn

4.1.1. Försvarsproposition inför Försvarsbeslut 1982

Sveriges säkerhetsagenda dominerades av målsättningen att minimera risken för att dras in i militära konflikter.⁵⁰ Ett av medlen utgjorde kommunikationsstrategin med omvärlden – marknadsföringen av styrkan och allsidigheten i Sveriges totalförsvaret, Sveriges fasta vilja och förmåga att avvisa kränkningar av territoriet samt långsiktigheten i Sveriges alliansfrihet syftande till neutralitet i krig.⁵¹ Denna självständigt valda *neutralitetspolitik* saknade reglering i fördrag och internationella garantier.⁵² Vikten av fasthet och konsekvens betonades därför i utrikes- och säkerhetspolitiken, liksom att säkerställa att Sveriges defensivt utformade försvar inte uppfattades som ett hot av omvärlden.⁵³ Neutralitetspolitiken krävde även förmåga att tillgodose försvarets materielanskaffning utan risk för internationella påtryckningar.⁵⁴

Sektorns centrala referensobjekt på enhetsnivå var bevarandet av *Sverige som en oberoende stat*.⁵⁵ Det existentiella hotet utgjorde risken att stormaktskonflikter kunde innebära kränkningar av svensk suveränitet och delar av eller hela Sveriges territorium. Neutralitetspolitiken hänvisade referensobjektets säkerhet till den nationella arenan, men hotet förebyggdes även på systemnivå inom FN.

Befolkningen utgjorde ett referensobjekt på enhetsnivå.⁵⁶ Det existentiella hotet i krigsscenarioet utgjorde verkningarna av konventionella vapen eller massförstörelsevapen. Befolkningens säkerhet skulle tillgodoses inom den nationella arenan genom civilförsvarets försorg, inkluderande en hemskyddsorganisation, kommunala skyddsplaner och skyddsrum.

Säkerhetspolitikens breda folkförankring utgjorde ett referensobjekt på enhetsnivå.⁵⁷ Det existentiella hotet bestod i psykologiska effekter av kris och krig i närområdet på befolkningens vilja att fullfölja neutralitetspolitiken. Referensobjektet skulle säkerställas inom den nationella arenan genom plikttjänstgöringssystemet, de frivilliga försvarsorganisationerna, folkrörelserna och deltagandet i den offentliga debatten.

Förmågan att vid ett förändrat omvärldsläge snabbt öka den militära styrkan, *mobiliseringsförmågan*, utgjorde ett referensobjekt på enhetsnivå.⁵⁸ Det existentiella hotet utgjorde insikten om att omvärldens militära styrkeutveckling innebar att angrepp kunde insättas med kortare varsel än vad som tidigare bedömts möjligt, samt värnpliktsförsvarets begränsade beredskapsnivå. Förmågan skulle säkerställas inom den nationella arenan genom plikttjänstgöring, men utgjorde ett vidareutvecklingsområde.

⁵⁰ Proposition 1981/82:102: *Om säkerhets- och försvarspolitikerna samt totalförsvarets fortsatta utveckling*, s. 4.

⁵¹ Ibid, bilaga 1, s. 19ff.

⁵² Ibid, s. 21.

⁵³ Ibid, bilaga 1, s. 14.

⁵⁴ Ibid, bilaga 1, s. 20f.

⁵⁵ Avsnittet bygger på proposition 1981/82:102, s. 4ff.

⁵⁶ Avsnittet bygger på proposition 1981/82:102, s. 2.

⁵⁷ Avsnittet bygger på proposition 1981/82:102, s. 5ff.

⁵⁸ Avsnittet bygger på proposition 1981/82:102, s. 6 samt bilaga 1, s. 4.

Att *förhindra ytterligare spridning av kärnvapen* utgjorde ett referensobjekt på enhetsnivå.⁵⁹ Den pågående kapprustningen och den vapentekniska utvecklingen innebar existentiella hot mot referensobjektet. Sverige deklarerade avsikten att skapa en nordisk opinion mot utveckling av kärnvapensystem och doktriner som innebar risk för kärnvapenanvändning. Sverige agerade därmed säkerhetsaktör på den nordiska arenan. Målsättningen var en kärnvapenfri zon i Norden, som ett steg mot ett kärnvapenfritt Europa.

4.1.2. Försvarsproposition inför Försvarsbeslut 1996

Den svenska säkerhetspolitiska agendan dominerades av Sveriges balanserade förhållningssätt mellan nationell och internationell säkerhetspolitik. Militär alliansfrihet syftande till att Sverige skulle kunna vara neutralt i händelse av ett krig i vårt närområde utgjorde nationell säkerhetspolitisk ram, medan deltagande i fredsfrämjande och humanitär verksamhet genomfördes i internationell samverkan.⁶⁰ Begreppet neutralitetspolitik hade däremot försvunnit. Totalförsvarets förmåga reducerades utifrån ett förbättrat säkerhetspolitiskt läge, samtidigt som frivilligt rekryterade civila och militära internationella insatsstyrkor organiserades.⁶¹ Ett vidgat säkerhetsbegrepp, inkluderade militära samt icke-militära hot och risker, skulle nu styra totalförsvarets uppgifter i krig och fred.⁶² Idén om ett demokratiskt folkförsvaret baserat på plikttjänstgöring framhölls och regeringen deklarerade en vägran att någonsin acceptera en svensk yrkesarmé.⁶³ Sveriges säkerhetspolitiska intressen definierades på nivåerna globalt, i Europa samt i närområdet.⁶⁴

Gemensam säkerhet utgjorde ett referensobjekt på delsystemnivå, vars ramar formades av Europas tongivande aktörer.⁶⁵ Det existentiella hotet mot referensobjektet utgjorde nationella intressen i staternas säkerhetspolitik, vilka kunde äventyra Europas fortsatta integration.⁶⁶ Referensobjektets säkerhet kunde garanteras genom deltagande i en säkerhetsgemenskap med ett gemensamt regelverk, där alla stater hade jämbördig ställning.⁶⁷ EU och Nato identifierades som Europas viktigaste multilaterala organisationer för gemensam säkerhet.⁶⁸ Sveriges EU-medlemskap uppfattades medföra ökat inflytande och minskad nationell utsatthet.⁶⁹ Referensobjektet identifierades även på systemnivå, där världens tongivande aktörer formade ramarna. Hotet mot referensobjektet på systemnivån utgjorde nationella intressen och inre väpnade konflikter.⁷⁰ Referensobjektets säkerhet kunde garanteras genom staternas delaktighet i FN, den centrala institutionen för global gemensam säkerhet, dess konfliktförebyggande arbete och dess fredsfrämjande insatser.⁷¹ Systemet av sammanhängande regionala och globala institutioner bedömdes möjliggöra det internationella samfundets hantering av hela hot- och riskskalan.⁷²

⁵⁹ Avsnittet bygger på proposition 1981/82:102, bilaga 1, s. 19f.

⁶⁰ Regeringens proposition 1995/96:12: *Totalförsvaret i förnyelse*, s. 7 & 39.

⁶¹ *Ibid*, s. 8 & 41.

⁶² *Ibid*, s. 8.

⁶³ *Ibid*, s. 45.

⁶⁴ *Ibid*, s. 33.

⁶⁵ *Ibid*, s. 32.

⁶⁶ *Ibid*, s. 17.

⁶⁷ *Ibid*, s. 32.

⁶⁸ *Ibid*, s. 32 & 34f.

⁶⁹ *Ibid*, s. 33.

⁷⁰ *Ibid*, s. 30.

⁷¹ *Ibid*, s. 5 & 16.

⁷² *Ibid*, s. 32.

Nationell säkerhet inom den militära sektorn innebar förmåga att på enhetsnivå säkerställa referensobjektet *Sverige som en oberoende stat* vid ett väpnat angrepp. Det existentiella hotet innebar risken för kränkningar av svensk suveränitet och delar av eller hela Sveriges territorium vid en framtida eskalerad stormaktskonflikt.⁷³ Alliansfriheten hänvisade referensobjektets säkerhet till den nationella arenan, men Sveriges säkerhetspolitiska situation kunde påverkas genom ett internationellt agerande för gemensam säkerhet.⁷⁴

Befolkningen utgjorde ett nedtonat referensobjekt i den militära sektorn. Det existentiella hotet utgjorde i krigsscenarioet verkningarna av kärnvapen och C-stridsmedel. Befolkningens säkerhet skulle tillgodoses nationellt genom totalförsvarskonceptet.⁷⁵

Säkerhetspolitikens breda folkförankring utgjorde ett referensobjekt på enhetsnivå och folkligt stöd identifierades som ett nyckelord i den politiska debatten om Försvarsmaktsförbandens bemanning.⁷⁶ Det existentiella hotet bestod i att krigsorganisationens minskade behov av värnpliktsutbildning kunde föranleda införandet av en yrkesarmé, vilket bedömdes försvaga det folkliga engagemanget och därigenom landets försvarsförmåga.⁷⁷ Folkförankringen skulle säkerställas nationellt genom pliktsystemets bevarande, den offentliga debatten samt betoning av frivilligorganisationernas roll i totalförsvaret.⁷⁸

Förhindrande av spridning och användning av massförstörelsevapen utgjorde ett referensobjekt på delsystem- och systemnivå.⁷⁹ Hotet utgjorde överföring av massförstörelsevapen till nya aktörer – stater, organisationer eller terroristgrupper – med oöverblickbara konsekvenser. Referensobjektets säkerhet kunde garanteras på den globala arenan genom avtal och konventioner, där FN utgjorde nyckelorganisation.

4.1.3. Försvarsproposition inför Försvarsbeslut 2009

Sektorns säkerhetsagenda dominerades av Försvarsmaktens förändrade målsättningar och solidaritetsförklaringen gentemot staterna i EU och Norden, som innebar att Sverige skulle kunna lämna och ta emot militärt stöd vid katastrofer eller angrepp.⁸⁰ Säkerheten värnades inte längre bara vid landets gränser, då regional och global samverkan möjliggjorde hantering av hot innan de nådde svenskt territorium.⁸¹ Den transatlantiska relationen erkändes ökad betydelse för den gemensamma säkerheten och delade värderingar.⁸²

Gemensam säkerhet utgjorde ett referensobjekt på delsystem- och systemnivå. Propositionen betonade vikten av uppföljning och öppenhet mot enskilda händelser – regionala väpnade konflikter eller storskalig terrorism – vilka kunde utvecklas till hot mot referensobjektet på delsystem- och systemnivå.⁸³ Delsystemnivån omfattade en nordisk och europeisk dimension.⁸⁴ Referensobjektet skulle tillgodoses genom internationellt bi- och multilateralt säkerhets- och försvarssamarbete. Inom Europa framhölls EU och Nato, medan ett

⁷³ Regeringens proposition 1995/96:12, s. 41f.

⁷⁴ Ibid, s. 32.

⁷⁵ Ibid, s. 43f.

⁷⁶ Ibid, s. 25f.

⁷⁷ Ibid, s. 9.

⁷⁸ Ibid, s. 25f.

⁷⁹ Avsnittet bygger på Regeringens proposition 1995/96:12, s. 19, 23f, 31 & 40.

⁸⁰ Proposition 2008/09:140, s. 29.

⁸¹ Ibid, s. 8.

⁸² Ibid, s. 22.

⁸³ Ibid, s. 28.

⁸⁴ Ibid, s. 9f.

kompletterande fördjupat försvarssamarbete förordades inom Norden. EU: s särställning och vikten av fortsatt europeisk integration betonades, syftande till att stärka medlemsstaternas gemensamma säkerhet samt Sveriges och Europas globala inflytande. Nato framhölls som en fortsatt central aktör för europeisk säkerhet och integration samt för internationell krishantering. Globalt framhölls betydelsen av ett starkt FN-system, nära samarbetande med regionala och andra organisationer, med god krishanteringsförmåga.⁸⁵

Den svenska säkerhetspolitikens syfte att garantera landets politiska oberoende och självständighet innebar att referensobjektet *Sverige som en oberoende stat* nominerades.⁸⁶ Referensobjektet kunde utsättas för yttre hot genom kränkningar av landets territoriella integritet, suveräna rättigheter i den ekonomiska zonen eller störningar i landets försörjning och handel. Suveränitetsaspekterna skulle primärt tillgodoses inom den nationella arenan genom att hävda Sveriges gränser och territoriella integritet.⁸⁷

I målet för det militära försvaret framgick att referensobjektet *Sveriges nationella intressen* skulle hävdas. Dessa identifierades territoriet, samt i och utanför närområdet. Sverige måste därför – i enlighet med EU-fördragets och FN-stadgans principer – även bidra till regional och global säkerhet och utveckling. Hotet mot referensobjektet kunde utgöras av statliga eller icke-statliga aktörer. Sveriges säkerhet uppfattades vara nära kopplad till grannländernas och Europas säkerhet, varför Sverige i relation till Nordiska och EU-länder skulle ha förmåga att både ge och ta emot militärt stöd vid kris- och konfliktsituationer.⁸⁸

Att värna referensobjektet *befolkningens liv och hälsa* uttrycktes i den säkerhetspolitiska målsättningen. Hotet mot referensobjektet på individnivå preciserades inte i försvarspropositionen, som hänvisade till propositionen ”Starkt krisberedskap – för säkerhets skull”.⁸⁹ Där uttrycktes hotet mot referensobjektet utgöra effekterna av samhällsliga kriser orsakade av exempelvis naturkatastrofer, epidemier eller terrorism.⁹⁰ Referensobjektets säkerhet skulle säkerställas genom samhällets nationella krishanteringsberedskap, vid behov med stöd av militära aktörer och internationella förstärkningsresurser.⁹¹

Förhindrande av spridning och användning av massförstörelsevapen utgjorde ett referensobjekt på systemnivå och uttrycktes utgöra ett allvarligt hot mot världens säkerhet. Hotet mot referensobjektet uttrycktes indirekt genom sambandet mellan icke-spridning och USA: s kamp mot terrorismen.⁹² Referensobjektets säkerhet utgjorde en global utmaning vilken krävde att Europa och USA agerade tillsammans.⁹³

Till skillnad från 1982 och 1996 års försvarspropositioner utgjorde *samhällets funktionalitet* ett referensobjekt i den säkerhetspolitiska målsättningen.⁹⁴ Utifrån de redovisade säkerhetspolitiska hoten identifierar jag att informationssamhället, med dess beroende av informationsteknik, utgjorde referensobjektets främsta sårbarhet.⁹⁵ Referensobjektets säkerhet

⁸⁵ Proposition 2008/09:140, s. 15.

⁸⁶ Ibid, s. 14.

⁸⁷ Ibid, s. 34ff.

⁸⁸ Ibid, s. 32-37.

⁸⁹ Ibid, s. 14f.

⁹⁰ Proposition 2007/08:92: *Starkt krisberedskap – för säkerhets skull*, s. 7.

⁹¹ Ibid, s. 27ff.

⁹² Proposition 2008/09:140, s. 23 & 28.

⁹³ Ibid, s. 19.

⁹⁴ Ibid, s. 14.

⁹⁵ Ibid, s. 28.

skulle vid angrepp tillgodoses nationellt genom att Försvarsmakten, tillsammans med andra myndigheter, identifierade ursprunget och avvärjde det.⁹⁶

4.1.4. Analys av förändringar inom den militära sektorn

Den militära sektorns referensobjekt utgjorde i 1982 års försvarsproposition skyddsvärden kopplade till den alliansfria staten Sveriges förmåga att, i en utsträckning beroende av graden av omställning från ett fredssamhälle till ett fullt ut mobiliserat totalförsvar med en civil och militär komponent, hävda sin suveränitet och skydda sin befolkning *inom den nationella arenan*. Hotens gemensamma nämnare utgjorde direkta eller indirekta följder av stormakternas kapprustning eller vapeninsatser. I endast ett avseende avviker arenan inom vilket referensobjektets säkerhet kunde tillgodoses från den *nationella* – strävan att inom Norden reducera kärnvapenhotet genom att skapa en kärnvapenfri zon.

Det signifikanta för 1996 års försvarsproposition utgör möjligheten att gruppera referensobjekten i två huvudteman – *nationell* och *gemensam säkerhet*. Två referensobjekt från 1982 återfinns inom temat *nationell säkerhet, Sverige som en oberoende stat* och skyddet av *befolkningen*, vars existentiella hot uttrycktes likartat. Referensobjektet *säkerhetspolitikens breda folkförankring* hade dock förändrats avseende både innebörd och existentiellt hot. Hotet utgjorde inte längre de psykologiska effekterna av kris och krig i närområdet på befolkningens vilja att fullfölja *neutralitetspolitiken*, utan risken för att pliktsystemets urholkning kunde medföra *krav på ett yrkesförsvar*. Detta härleder jag till en nedtoning av neutralitetsoptionen jämfört med 1982. Att referensobjektet *mobiliseringsförmågan* försvunnit härleder jag till det förbättrade säkerhetsläge som propositionen uttryckte. Införandet av referensobjektet *gemensam säkerhet* utgjorde även ett andra huvudtema. Referensobjektet indikerar ett regionaliserat säkerhetstänkande samt förväntningar om ökat regionalt säkerhetspolitiskt inflytande och minskad nationell utsatthet genom EU-medlemskapet. Referensobjektet *förhindra spridning av kärnvapen* hade nu vidgats till *massförstörelsevapen och dess användning*, men avsåg inte längre stormakternas utplacering av kärnvapen utan *spridning till nya aktörer* – en indikation på ett i grunden förändrat säkerhetsläge. Arenan för referensobjektets säkerhet var nu global och krävde ett samordnat agerande av FN och regionala säkerhetsorganisationer – vilket grupperar det inom temat *gemensam säkerhet*.

I försvarsproposition 2009 återfinns inte 1996 års uppdelning i två huvudteman. Däremot finner jag en bredd och ett djup i hur referensobjekten beskrivs och tillvaratas som omfattar en väv av beroenden mellan nationella, regionala och globala intressen och aktörer. Att referensobjektet *säkerhetspolitikens breda folkförankring* utgått förefaller logiskt genom propositionens införande av kontraktsanställning inom Försvarsmakten. Arenorna inom vilken referensobjektet *gemensam säkerhet* skulle tillgodoses utgjorde nu kommunicerande nivåer – Norden, Europa och globalt. Hantering av den breda och föränderliga hotbilden mot referensobjektet, såsom regionala väpnade konflikter och storskalig terrorism, krävde samverkan för att hantera dessa utanför svenskt territorium. Solidaritetsförklaringens möjlighet att ge och ta emot militärt stöd vid katastrofer eller angrepp förstärkte referensobjektets betydelse, liksom ställningstagandet för det euroatlantiska samarbets betydelse på en gemensam värdegrund. Införandet av referensobjektet Sveriges nationella intressen inom arenorna nationellt, i närområdet och globalt indikerar för mig ett utvecklat förhållningssätt till gemensam säkerhet. Jag tolkar det som ett steg mot att definiera och tydliggöra Sveriges strategiska säkerhetspolitiska målsättningar i en internationell kontext.

⁹⁶ Proposition 2008/09:140, s. 37.

4.2. Den ekologiska sektorn

4.2.1. Försvarsproposition inför Försvarsbeslut 1982

Det ekologiska perspektivet utgjorde en begränsad del av 1982 års försvarsproposition.⁹⁷ Systemnivåns referensobjekt utgjorde *utvecklingsländernas möjlighet att förbättra sina ekonomiska villkor och minska klyftorna till världens rika stater*. Det existentiella hotet utgjorde de problem och latenta konflikthanledningar som den tekniska och ekonomiska utvecklingen inneburit i utvecklingsländerna genom *miljöskador* och hotande råvarubrist. Sveriges framhöll behovet av att bryta utvecklingsländernas negativa utveckling och förebygga stigande missnöje och bitterhet. Ökad spänning mellan världens södra och norra regioner riskerade att påverka relationerna mellan öst och väst negativt. Referensobjektets arena var global och jag uppfattar att Sverige agerade *ledande aktör* inom FN för en *jämlikare ekonomisk ordning*.

4.2.2. Försvarsproposition inför Försvarsbeslut 1996

Sektorns säkerhetsagenda framhöll behovet av en ekologiskt hållbar utveckling, och miljöförstörelsens bidragande orsak till inre väpnade konflikter och flyktingströmmar.⁹⁸ Propositionen framhöll risken för att Sverige skulle kunna tvingas hantera akuta störningar i vårt närområde med flykting- och migrationsströmmar, vilket ställde nya krav på den nationella beredskapen. En positiv utveckling av miljön m.fl. säkerhetspolitiska aspekter hade direkt samband med internationell stabilitet och säkerhet.⁹⁹ Propositionen inkluderade inte miljöns bevarande som ett egenvärde.

Nationell säkerhet innebar inom den ekologiska sektorn att *samhället* utgjorde ett referensobjekt på enhetsnivå och *befolkningen* på individnivå.¹⁰⁰ Det existentiella hotet mot dessa referensobjekt kunde utgöras av naturkatastrofer eller svåra miljöolyckor som inte i sig utgjorde något hot mot Sveriges frihet och oberoende.¹⁰¹ Referensobjektets säkerhet skulle tillgodoses inom den nationella arenan genom att civilt och militärt försvar samarbetade.¹⁰²

Gemensam säkerhet innebar inom den ekologiska sektorn att *förebyggande av transnationell miljöförstöring* utgjorde ett referensobjekt på delsystem- och systemnivå.¹⁰³ De existentiella hoten utgjorde existerande miljörelaterade missförhållanden och pågående miljöförstöring, men påverkades av faktorer som ekonomiska förutsättningar, inre väpnade konflikter och demografi.¹⁰⁴ Att utvecklingen i Central- och Östeuropa även innebar en förbättrad miljö utgjorde ett grundläggande svenskt intresse.¹⁰⁵ Referensobjektets säkerhet bedömdes kunna tillgodoses regionalt genom EU, med stöd av effektiva globala institutioner. Värdet av regionalt samarbete med Ryssland inom bl.a. miljöområdet framhölls.¹⁰⁶ För Sverige var det

⁹⁷ Avsnittet bygger på proposition 1981/82:102, bilaga 1, s. 6f & 20.

⁹⁸ Proposition 1995/96:12, s. 1, 30f & 33.

⁹⁹ Ibid, s. 31 & 37.

¹⁰⁰ Ibid, s. 8 & 37.

¹⁰¹ Ibid, s. 43.

¹⁰² Ibid, s. 8, 37 & 43.

¹⁰³ Ibid, s. 37.

¹⁰⁴ Ibid, s. 16, 30, 33 & 37.

¹⁰⁵ Ibid, s. 40.

¹⁰⁶ Ibid, s. 35f.

regionala samarbetet inom Östersjörådet av central betydelse.¹⁰⁷ Vid hantering av transnationell miljöförstöring identifierades FN spela huvudrollen.¹⁰⁸

4.2.3. Försvarsproposition inför Försvarsbeslut 2009

Säkerhetsagendans tyngdpunkt i den ekologiska sektorns utgjordes av de regionala och globala utmaningarna avseende sambandet mellan miljön och de mänskliga levnadsvillkoren. Nyckeltemat utgjorde de gemensamma regionala och globala ansträngningarna att hantera hoten och konsekvenserna om de utlöstes. Egenvärdet av miljöns bevarande inkluderades inte i propositionen.

Östersjön utgjorde ett referensobjekt på enhets- och delsystemnivå. Hotet mot referensobjektet utgjorde miljöriskerna från Rysslands ökade strategiska flöde av oljetransporter. Referensobjektets säkerhet skulle tillgodoses nationellt genom ökad myndighetssamordning, en gemensam sjölägesbild och övningar. Regional säkerhet skulle tillgodoses genom vidareutveckling av östersjöländernas samarbetsorgan HELCOM, regional samordning av luft- och sjöövervakning, miljöräddningstjänst, samt stärkande av områdets existerande eller nyetablering av bi- och multilaterala överenskommelser. Jag uppfattar att Sverige regionalt agerade som *ledande aktör* för Östersjöns miljöaspekter.¹⁰⁹ Rysslands bevakning av sina nationella intressen avseende ökad oljeexport genom Östersjön, trots miljöriskerna, gör att jag uppfattar Ryssland som en *vetoaktör* inom den ekologiska sektorn.¹¹⁰

Klimatet utgjorde ett referensobjekt på systemnivå. Hotet mot referensobjektet utgjorde klimatförändringarna, vilka beskrevs som ett av de allvarligaste säkerhetshoten mot människors säkerhet och grundläggande levnadsvillkor. Klimatförändringarna skapade nya förutsättningar för resursutvinning och sjötransporter i Arktis och Barents hav, vilket ökade områdets strategiska betydelse.¹¹¹ Jag uppfattar att EU agerade *säkerhetsaktör* för referensobjektet inom den globala arenan, där säkerhetsstrategin tillvaratogs genom den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken. Klimat uppfattades vara en global utmaning som krävde ett euroatlantiskt samarbete.¹¹²

4.2.4. Analys av förändringar inom den ekologiska sektorn

Referensobjektet i 1982 års försvarsproposition som jag relaterar till den ekologiska sektorn, *utvecklingsländernas möjlighet att förbättra sina ekonomiska villkor och minska klyftorna till världens rika stater*, berör även den ekonomiska sektorn. Det stormaktsrelaterade hotet mot referensobjektet utgjorde dock konflikter orsakade av miljöförstöring, vilka genom en dominoeffekt kunde innebära ett säkerhetspolitiskt hot mot Sverige. Arenan för referensobjektets säkerhet var global och Sverige agerade *ledande aktör* inom FN.

Effekten av det vidgade säkerhetsbegreppets tillvaratagande i 1996 års försvarsproposition framgår av en ökad spännvidd bland referensobjekt och arenor inom vilka deras säkerhet kunde tillgodoses. Propositionen uttryckte en insikt om miljöförstörelsens bidrag till problemyttringar inom övriga säkerhetssektorer, medan *befolkningen* och *samhället* kunde hotas existentiellt av naturkatastrofer och svåra miljöolyckor utan att den *suveräna*

¹⁰⁷ Proposition 1995/96:12, s. 21.

¹⁰⁸ Ibid, s. 37.

¹⁰⁹ Proposition 2008/09:140, s. 9f.

¹¹⁰ Ibid, s. 26f.

¹¹¹ Ibid, s. 27f.

¹¹² Ibid, s. 19f.

statsbildningen påverkades. Propositionen identifierade även *förebyggande av transnationell miljöförstoring* som ett referensobjekt på delsystem och systemnivå, vars gränsöverskridande hot krävde gemensamt agerande på regional (EU och Östersjörådet) och global nivå (FN).

2009 års försvarsproposition framhöll de regionala respektive globala referensobjekten *Östersjön* och *klimatet*, vars existentiella hot krävde långtgående samarbete för att förebyggas och om de utlöstes avhjälpas. Den regionala aktördynamiken exemplifierades genom Sveriges agerande som *ledande aktör* för Östersjöns miljöaspekter och Rysslands indirekta agerande som *vetoaktör* avseende strategiska oljetransporter genom Östersjön. Den globala aktördynamiken exemplifierades genom EU: s agerande för klimatet på den globala arenan.

4.3. Den ekonomiska sektorn

4.3.1. Försvarsproposition inför Försvarsbeslut 1982

Jag identifierar merkantillistiska drag i den ekonomiska säkerhetsagendan, då ekonomisk säkerhet underordnades statens säkerhet. Ekonomins internationalisering bedömdes öka risken för utländska makters utnyttjande av ekonomiska maktmedel mot Sverige.¹¹³

Betoningen av utvecklingsländernas behov av jämlika handelsvillkor och ökade resursflöden, hade dock vissa socialistiska drag.¹¹⁴

Sektorns centrala referensobjekt på enhetsnivå utgjorde *nationell ekonomisk handlingsfrihet och utveckling*.¹¹⁵ Propositionen fokuserade på samhällets omställning och funktion i kris- eller krigssituationer, när den externa försörjningen var störd och det nationella oberoendet hotat. Referensobjektets säkerhet skulle garanteras inom den nationella arenan, där näringslivet och samhällsorganen förväntades ställa om och uthålligt anpassa sig till kristidens krav. Risken för att begränsade störningar i landets ordinarie försörjning kunde aktualiseras på grund av konflikter inom eller mellan råvaruproducerande utvecklingsländer, s.k. fredskriser, uppfattades som påtaglig.

Även *individen* utgjorde ett referensobjekt.¹¹⁶ Det existentiella hotet mot individen utgjorde risken för att samhället vid kris eller krig inte skulle kunna försörja sin befolkning. Individens säkerhet skulle tillgodoses inom den nationella arenan. Den enskilde måste vid kris- eller krigssituationer vara beredd att avsevärt sänka sin fredstida standard för att ett krissamhälle uthålligt skulle kunna försörja befolkningen med livsnödvändiga varor och tjänster.

På systemnivå utgjorde *en rättvis ekonomisk ordning* ett referensobjekt.¹¹⁷ Det existentiella hotet utgjordes av västvärldens behov av billiga råvaror och utvecklingsländernas strukturella ekonomiska låsning som leverantörer av dessa. Sveriges ekonomiska säkerhet påverkades av risken för att utvecklingsländerna inledde bojkottaktioner, eller hot om sådana, som påtryckningsmedel för förändring. Arenan för referensobjektets säkerhet var den globala, inom vilken Sverige verkade genom sin biståndspolitik och som *ledande aktör* inom FN. Det senare avsåg bidra till intern reformering av utvecklingsländerna och långsiktig stabilitet.

¹¹³ Proposition 1981/82:102, bilaga 1, s. 22.

¹¹⁴ Ibid, s 4 & bilaga 1, s. 14.

¹¹⁵ Avsnittet bygger på proposition 1981/82:102, s. 4 & 7.

¹¹⁶ Avsnittet bygger på proposition 1981/82:102, s. 7.

¹¹⁷ Avsnittet bygger på proposition 1981/82:102, bilaga 1, s. 6f, 12, 19 & 20.

4.3.2. Försvarsproposition inför Försvarsbeslut 1996

Den ekonomiska sektorns säkerhetsagenda präglades av liberala idéer och värdet av att demokrati och marknadsekonomi spreds till de tidigare kommunistiska länderna i Central- och Östeuropa, samt att de integrerades i Europa.¹¹⁸ Ekonomisk och social utveckling definierades som en förutsättning för stabil fred och säkerhet, till vilken Sverige bidrog globalt genom ett i internationell jämförelse omfattande utvecklingsbistånd.¹¹⁹

Det öppna internationella ekonomiska systemet utgjorde ett referensobjekt på systemnivå. Det existentiella hotet bestod av okontrollerade motsättningar, vilka kunde leda till systeminskränkningar med långtgående följder för utrikeshandelsberoende länder som Sverige.¹²⁰ Arenan inom vilket referensobjektets säkerhet kunde garanteras var den globala, och medlet en tätare dialog mellan världsekonomin aktörer.^{121, 122}

På enhetsnivå återfanns referensobjektet *samhällets försörjning*. Katastrofer eller konflikter i andra delar av världen kunde, i kombination med Sveriges starka internationella beroende, existentiellt hota referensobjektet i fredstid. Referensobjektets säkerhet kunde garanteras inom den nationella arenan, men EU-medlemskapet ökade möjligheten att hantera sådana situationer även på regional nivå. Vid ett påtagligt krigshot i Europa kunde ekonomiska påtryckningar riktas direkt mot Sverige och hota referensobjektet.¹²³

4.3.3. Försvarsproposition inför Försvarsbeslut 2009

Den ekonomiska sektorns säkerhetsagenda dominerades av värnandet av Sveriges suveräna rättigheter och nationella intressen.¹²⁴ Buzan m.fl. beskrivna koppling mellan den ekonomiska sektorn och övriga sektorer exemplifierades i propositionen genom bedömningen att ekonomiska kriser i en globaliserad värld kunde få säkerhetspolitiska konsekvenser.¹²⁵ Aktuella exempel utgjorde de upprepade kriserna mellan Ryssland och Ukraina, där det ekonomiska instrumentet gasleveranser användes i politiskt syfte med potentiellt långtgående konsekvenser även för EU.¹²⁶

Sveriges suveräna rättigheter och *Sveriges nationella intressen* utgjorde referensobjekt på enhetsnivå. Det förstnämnda avsåg Sveriges rätt till resurser på sitt territorium, i den ekonomiska zonen och på kontinentalsockeln. Referensobjektet kunde hotas av andra stater.¹²⁷ *Sveriges nationella intressen* exemplifierades med behovet av ett kontinuerligt strategiskt flöde av råmaterial och varor.¹²⁸ Referensobjektets säkerhet skulle tillgodoses nationellt genom att Försvarsmakten, enskilt eller med stöd av samverkande myndigheter, värnade dessa rättigheter respektive intressen och avvärjde hot inom och utanför svenskt territorium. Detta kunde innebära skydd av internationella handelsvägar i luftrum och

¹¹⁸ Proposition 1995/96:12, s. 4 & 18.

¹¹⁹ Ibid, s. 33.

¹²⁰ Buzan m.fl. exemplifierar sådana motsättningar med utkonkurrering av industri eller finansiell instabilitet. Buzan m.fl. 1998, s. 110-112.

¹²¹ Buzan m.fl. exemplifierar dessa aktörer med världsbanken och World Trade Organisation. Buzan m.fl. 1998, s. 109.

¹²² Proposition 1995/96:12, s. 37.

¹²³ Ibid, s. 43.

¹²⁴ Proposition 2008/09:140, s. 35f.

¹²⁵ Ibid, s. 28.

¹²⁶ Ibid, s. 25.

¹²⁷ Ibid, s. 35ff.

¹²⁸ Ibid, s. 66.

havsområden. Propositionen framhöll behovet av militär förmåga till proaktivt nationellt agerande för att värna referensobjektens säkerhet.¹²⁹

Jag identifierar en regional dimension avseende värnandet av Sveriges nationella intressen relaterat till Östersjöstaterna och EU. Även länderna i närområdet identifierades vara beroende av ett kontinuerligt strategiskt flöde av råmateriel och varor, varför skyddet av dessa strategiska flöden utgjorde ett gemensamt intresse.¹³⁰ Förutsättningarna för ett intensifierat regionalt samarbete mellan regionens EU- och EES-medlemmar uppfattades vara särskilt gynnsamma.¹³¹

4.3.4. Analys av förändringar inom den ekonomiska sektorn

Referensobjekten i 1982 års försvarsproposition relaterade huvudsakligen till den alliansfria staten suveränitet i termer av *nationell ekonomisk handlingsfrihet och utveckling*, samt befolkningens försörjning. Hoten utgjorde direkta eller indirekta konsekvenser av fredskriser i råvaruproducerande regioner eller stormaktskonflikter. Arenan för referensobjektens säkerhet var den nationella. Säkerheten för referensobjektet *en rättvis ekonomisk ordning* kunde dock tillgodoses i en annan – global – arena.

Införandet av det vidgande säkerhetsbegreppet i 1996 års försvarsproposition innebar att en regional dimension tillfördes referensobjektet *samhällets försörjning*. Arenan där referensobjektets säkerhet kunde garanteras var främst den nationella, men genom EU-medlemskapet kunde effekterna av katastrofer eller konflikter i andra delar av världen även hanteras på regional nivå. Målsättningen att säkerställa referensobjektet *det öppna internationella ekonomiska systemet* tillförde sektorn en global dimension och ett samverkansbehov mellan världsekonomin aktörer för att hantera hotet.

2009 års försvarsproposition tog ett distinkt steg i förhållandet till gemensam säkerhet, då referensobjekten *Sveriges suveräna rättigheter* respektive *nationella intressen* framhölls. Referensobjekten uttrycktes på enhetsnivå, men hoten – och referensobjektets säkerhetsbehov – existerade inom alla arenor. Sveriges möjlighet att genom samarbete med EU: s östersjöstater värna referensobjektens säkerhet regionalt bedömdes gynnsamma. Jag tolkar detta som att den ekonomiska sektorns hot hade en gränsöverskridande karaktär, vilket innebar behov av mellanstatliga säkerhetslösningar.

4.4. Samhällssektorn

4.4.1. Försvarsproposition inför Försvarsbeslut 1982

Samhällssektorns säkerhetspolitiska agenda betonade viljan och rättigheten att, inom den nationella handlingsfrihetens ram, forma det svenska samhället socialt och kulturellt efter egna värderingar. Detta uttrycktes i den säkerhetspolitiska målsättningen.¹³² Totalförsvarets förmåga ansågs inte enbart kunna mätas i ekonomiska och materiella termer, utan var i hög grad beroende av medborgarnas identifiering med samhället – *samhällsidentiteten*. Denna betecknades vara byggd på en rättfärdig social och ekonomisk politik som främjade framtidstro, trygghet och solidaritet med samhället.¹³³ Hoten mot samhällsidentiteten utgjorde konsekvenser av den politiska sektorns hot, varför de redovisas under denna rubrik.

¹²⁹ Proposition 2008/09:140, s. 35ff.

¹³⁰ Ibid, s. 66.

¹³¹ Ibid, s. 32f.

¹³² Proposition 1981/82:102, s. 4.

¹³³ Ibid, bilaga 1, s. 21.

4.4.2. Försvarsproposition inför Försvarsbeslut 1996

Samhällssektorns säkerhetspolitiska agenda var nedtonad i 1996 års försvarsproposition. Kärnan utgjorde en allmänt hållen säkerhetspolitisk målsättning om att i alla lägen och i former som nationen själv valde trygga handlingsfriheten att, såsom enskild nation och i samverkan, kunna utveckla samhället.¹³⁴ De närmast universella värderingar som Sverige värnade – och indirekt utgjorde *samhällsidentitetens* grund– utgjorde demokrati, öppenhet samt social och ekonomisk rättvisa.¹³⁵

Inom ramen för *nationell säkerhet* betonades icke-militära nationella påfrestningar och akuta samhällsstörningar som flykting- eller migrationsrörelser kunde orsaka. Hur sådana påfrestningar kunde hota samhällsidentiteten utvecklades dock inte i propositionen.¹³⁶ Flyktingfrågor och andra lågnivåhot nödvändiggjorde ett omfattande regionalt samarbete.¹³⁷

4.4.3. Försvarsproposition inför Försvarsbeslut 2009

Jag uppfattar att tyngdpunkten i sektorns säkerhetspolitiska agenda utgjorde viljeinriktningen att solidariskt bygga säkerhet tillsammans med andra länder med demokratiska värderingar.¹³⁸

Målsättningen att värna Sveriges förmåga att upprätthålla grundläggande värden som demokrati, rättsäkerhet och mänskliga fri- och rättigheter tolkar jag som en nominering av *Sveriges grundläggande värden* som ett referensobjekt på alla nivåer.¹³⁹ Hotet mot referensobjektet på delsystem- och systemnivå uttrycktes indirekt genom kopplingen mellan bristande demokrati och konflikter, samt följderna av ett auktoritärt Rysslands bristande respekt för angränsande länders folkrätt och humanitär rätt.¹⁴⁰ Referensobjektets säkerhet skulle tillgodoses genom kollektivt agerande i regionala och globala organisationer som EU, Nato, OSSE och FN, samt medverkan i internationell kris- och konflikthantering.¹⁴¹ Hotet mot referensobjektet på enhetsnivå uttrycktes indirekt som bristande frivilligt engagemang i samhällets säkerhetsarbete, vilket skulle bemötas genom statligt stöd till frivilliga försvarsorganisationer för information och medborgarutbildning.¹⁴²

4.4.4. Analys av förändringar inom samhällssektorn

1982 och 1996 års propositioners referensobjekt inom samhällssektorn utgjordes av *samhällsidentiteten*, vilken utgjordes av värderingar som uttrycktes representera den svenska nationen och genom vilka medborgarna kunde identifiera sig med samhället. 1982 riskerade försvarsviljan av dessa värden att försvagas genom propagandaspridning och hårt yttre tryck på neutralitetspolitiken. 1996 framhölls istället hotet av de akuta samhällspåfrestningar som flykting- eller migrationsrörelser kunde framkalla. 1982 skulle referensobjektets säkerhet garanteras nationellt, medan 1996 års proposition även inkluderade regionalt samarbete.

I 2009 års proposition uppfattar jag att steget mot tillvaratagande av gemensam säkerhet tas fullt ut, då Sveriges grundläggande värden uttrycks som ett referensobjekt på alla nivåer. De värderingar som Sverige ville värna om delades nu av institutioner som EU, Nato och FN

¹³⁴ Proposition 1995/96:12, s. 39.

¹³⁵ Ibid, s. 31f & 40.

¹³⁶ Ibid, s. 8 & 31.

¹³⁷ Ibid, s. 36.

¹³⁸ Proposition 2008/09:140, s. 9.

¹³⁹ Ibid, s. 14 & 100.

¹⁴⁰ Ibid, s. 16 & 24.

¹⁴¹ Ibid, s. 15, 16, 20, 21 & 35.

¹⁴² Ibid, s. 100.

m.fl. och utgjorde grund för kollektiva ageranden som internationell kris- och konflikthantering. Jag uppfattar detta som att Sveriges fokus förändrats från den nationella till den regionala och globala arenan. Dessutom agerade inte Sverige enbart som enskild stat utan genom de regionala och globala säkerhetsorganisationer i vilka Sverige utgjorde medlem eller samarbetspartner.

4.5. Den politiska sektorn

4.5.1. Försvarsproposition inför Försvarsbeslut 1982

Säkerhetsagendans tyngdpunkt inom den politiska sektorn utgjorde bevarandet av Sveriges suveränitet kontra stormaktsbalansen. Den regionala dimensionen utgjordes av Sveriges strävan att inom Norden verka för avspänning, nedrustning och största möjliga uttunning av stormakternas inflytande.¹⁴³ Betoningen av FN: s särskilda ställning genom sin universalitet och huvuduppgift att trygga fred och säkerhet utgjorde propositionens globala dimension.¹⁴⁴

Den *kollektiva försvarsviljan* utgjorde enhetsnivåns primära referensobjekt.¹⁴⁵ Det existentiella hotet kunde, vid tillstånd av hårt yttre tryck, utgöras av främmande propagandaspridning och påverka den kollektiva viljan att fullfölja neutralitetspolitiken. Referensobjektets säkerhet bedömdes endast kunna säkerställas nationellt genom en i fred grundlagd vilja och motståndskraft. Uppgiften tilldelades inte någon särskild organisation. Det var genom fri åsiktsbildning samt yttrande- och tryckfrihet, i kombination med fria massmedier, som demokratins inneboende styrka skulle manifesteras. Totalförsvaret skulle därigenom vara uppbyggt och organiserat så att det utgjorde hela folkets angelägenhet. Propositionen uttryckte en växande oro för att den aktuella ekonomiska krisen och den ökade politiska spänningen mellan stormakterna påverkade befolkningens framtidstro negativt. Regeringen betonade därför vikten av psykologiskt försvar som bas för motståndsförmågan och försvarsviljan och intensifierade forskningen inom området.

Respekten för människors demokratiska fri- och rättigheter utgjorde ett referensobjekt på individnivå. Hotet mot medborgerliga rättigheter i oberoende stater identifierades till internationellt bristande solidaritet och svag respekt för mänskliga rättigheter. Säkerhetspolitiken avsåg samverka med bl.a. utrikes- och biståndspolitiken på en global arena inom vilken jag uppfattar att Sverige agerade *säkerhetsaktör* för referensobjektet inom FN.¹⁴⁶

4.5.2. Försvarsproposition inför Försvarsbeslut 1996

Den politiska sektorns säkerhetsagenda präglades av målsättningen att skapa gemensam säkerhet, vilket avsågs förverkligas genom befintliga institutioner.¹⁴⁷ Propositionens ställningstagande för fortsatt integration och utvidgning av EU, samt den gemensamma säkerhetens positiva effekt för Sverige, genomsyrar den säkerhetspolitiska analysen.¹⁴⁸

På delsystemnivå identifierar jag referensobjekten *den västliga sammanhållningen* och *EU: s politiska integrationsprocess*, inkluderande utvidgningen till Öst- och Centraleuropa. Det existentiella hotet innebar en försvagning av det europeiska och transatlantiska samarbetet, med resulterande åternationalisering av de mellanstatliga relationerna. Hotet bedömdes kunna

¹⁴³ Proposition 1981/82:102, bilaga 1 s. 19f.

¹⁴⁴ Ibid, s. 6f.

¹⁴⁵ Avsnittet bygger på proposition 1981/82:102, s. 2f, 5 & 7.

¹⁴⁶ Ibid, s. 4 & bilaga 1, s. 18ff.

¹⁴⁷ Proposition 1995/96:12, s. 33.

¹⁴⁸ Ibid, s. 4 & 32ff.

utlösas av ett minskat amerikanskt engagemang i Europa, att integrationsprocessen försvagades eller att intresseskillnaderna mellan Europas stater växte. Om hoten förverkligades bedömdes förmågan att hantera gemensamma problem allvarligt påverkas, Sveriges inflytande i Europa minskas och Sveriges utsatthet öka. Arenan inom vilken referensobjektets säkerhet kunde tillgodoses var regional genom EU, men stöd krävdes av globala institutioner som FN.¹⁴⁹ Referensobjektets säkerhet kunde tillgodoses inom den regionala arenan genom institutioner som Nato och EU. Propositionen uttryckte dock osäkerhet om dessa institutioner i sin aktuella utformning hade tillräcklig hållbarhet och flexibilitet för att klara kommande påfrestningar.¹⁵⁰

4.5.3. Försvarsproposition inför Försvarsbeslut 2009

Sektorns säkerhetsagenda korresponderar med Buzan m.fl. teoribildning, då tyngdpunkten utgjorde balansen mellan olika stater och återopande av referensobjekt på delsystem- och systemnivå. Ett exempel utgör propositionens uttryck för behovet av multilateralt agerande för att möta Rysslands bedömda utveckling från demokrati till auktoritärt styre.¹⁵¹ En viktig multilateral aktör utgjorde EU, som med sin mångfald av säkerhetspolitiska instrument bedömdes kunna omsätta ekonomisk tyngd i politisk handlingskraft.¹⁵² Rysslands bristande respekt för folkrätt och humanitär rätt i förhållande till angränsande länder innebar att Rysslands utveckling i demokratisk riktning klassificerades som ett svenskt intresse.¹⁵³ I enlighet med Buzan m.fl. teori fick Rysslands krig i Georgien även en regional dimension, då Rysslands agerande uppfattades ha försatt den alleuropeiska säkerhetsordningen – en regional princip – i en kris. Det ryska intrånget i Georgien definierades även som ett brott mot FN-stadgans våldsförbud, vilket vidarebefordrade problemets dynamik till systemnivån.¹⁵⁴

På delsystemnivå identifierar jag, i likhet med 1996, referensobjektet *EU: s politiska integrationsprocess*, men nu i termer av en bredare europeisk integration och Östersjösamarbete. Sambandet mellan svensk säkerhets- och europapolitik betecknades som uppenbar och europeisk integration framhölls stärka Sveriges säkerhet.¹⁵⁵ Hotet mot referensobjektet utgjorde Rysslands nationalistiska strömningar, ambitionen att med alla medel hävda sina nationella intressen och försöken att med geopolitiska förtecken skapa en ny europeisk säkerhetspolitisk arkitektur. Referensobjektet skulle säkerställas genom ett intensifierat regionalt samarbete mellan östersjöområdets EU- och EES-medlemmar avseende militär och civil krishanteringsförmåga, vilket bedömdes verka konfliktförebyggande. Genom bi- och multilaterala dialoger skulle Ryssland påverkas att medverka i vidare internationella samarbeten, däribland Östersjösamarbetet. Propositionen uttryckte förhoppningar om att Östersjösamarbetet kunde utgöra modell för motsvarande samarbeten på EU-nivå.¹⁵⁶

Jag uppfattar *det euroatlantiska samarbetet* som ett referensobjekt på delsystemnivå utifrån ett europeiskt perspektiv på vikten av USA: s europeiska engagemang. Nato definierades som en central aktör för europeisk säkerhet och ett organisatoriskt forum för transatlantisk dialog och samarbete. Referensobjektets viktigaste frågor utgjorde stärkande av det multilaterala systemet samt respekten för mänskliga rättigheter och humanitär rätt. Hotet mot

¹⁴⁹ Proposition 1995/96:12, s. 22, 34 & 37f.

¹⁵⁰ Ibid, s. 33.

¹⁵¹ Proposition 2008/09:140, s. 28 & 32.

¹⁵² Ibid, s. 17.

¹⁵³ Ibid, s. 16, 24, 25 & 32.

¹⁵⁴ Ibid, s. 24.

¹⁵⁵ Ibid, s. 15.

¹⁵⁶ Ibid, s. 32f.

referensobjektet framgick indirekt genom propositionens formulering av vikten av USA: s *fortsatta* engagemang i Europa – d.v.s. hotet kan förstås som en process där USA gradvis miste intresset för Europa. En sådan utveckling uppfattades omöjliggöra många globala och regionala utmaningar.¹⁵⁷ Sverige skulle bidra till referensobjektets säkerställande genom fortsatt samarbete inom PFF och EAPR, deltagande i Nato-ledda militära och civila krishanteringsinsatser, övningar, förmågeutveckling och civil beredskapsplanering.¹⁵⁸

FN: s upprätthållande av internationell fred och säkerhet utgjorde systemnivåns referensobjekt. FN uttrycktes äga en unik internationell legitimitet vid konflikthantering. Hotet mot referensobjektet utgjorde det dramatiskt ökade personalbehovet i FN: s fredsfrämjande insatser, komplexa ledningsbehov och minskad villighet bland västländerna att bidra med resurser. Referensobjektet skulle säkerställas genom regionala organisationers samarbete och stöd i FN: s fredsfrämjande arbete.¹⁵⁹

4.5.4. Analys av förändringar inom den politiska sektorn

Mönstret avseende inom vilka arenor 1982 års referensobjekt avsågs säkerställas korresponderar med de övriga sektorerna. *Den kollektiva försvarsviljan* säkrades mot yttre påtryckningar inom den nationella arenan, medan Sverige betonade FN: s globala betydelse och agerade *säkerhetsaktör* för referensobjektet *respekt för människors demokratiska fri- och rättigheter*. Den regionala dimensionen inskränkte sig till en strävan att minimera stormakternas nordiska inflytande och rustningsnivå.

Tillvaratagandet av vidgade säkerhetsbegreppet i 1996 års försvarsproposition och effekten av EU-medlemskapet medförde att referensobjekten *EU: s politiska integrationsprocess* och *den västliga sammanhållningen* på delsystemnivå betonades. Hoten mot referensobjekten var sammanlänkade och jag uppfattar en osäkerhet över i vilken riktning Europa skulle utvecklas. Att flykting- och migrationsrörelser till Europa uppfattades ge påfrestningar på den västliga sammanhållningen inom olika sektorer utgör ett exempel på det vidgade säkerhetsbegreppets inflytande. Uppfattningen av gränsöverskridande hot innebar behov av gemensamma lösningar, i detta fall agerande genom regionala organisationer som Nato och EU.

Den viktigaste förändringen i 2009 års proposition anser jag vara dess fokus på interaktionen mellan delsystemnivån, med EU och Nato, och systemnivån med FN. Regionala säkerhetsorganisationer skulle nu säkerställa FN: s utmaning att utöva sin unika roll att främja global fred och säkerhet. Sveriges agerande som säkerhetsaktör i FN 1982 kompletterades nu med EU: s agerande för FN.

Hotet från Ryssland, som utgjort en röd tråd genom de tre propositionerna, beskrevs i 2009 års proposition som en *regional* utmaning och ett hot mot Europas integrationsprocess. Jag kopplar detta till 2009 års framhållande av mångfalden avseende EU: s säkerhetspolitiska instrument och förmåga att omsätta ekonomisk tyngd i politisk handlingskraft, samt att europeisk integration framhölls stärka Sveriges säkerhet. Hot mot den suveräna staten hade förändrats till gemensamma hot och utvecklat en avsevärt bredare spännvidd inom ramen för det vidgade säkerhetsbegreppet. Hotet från ett nationalistiskt Ryssland inryms i detta men avsågs till skillnad från år 1982 hanteras multilateralt på en regional arena.

¹⁵⁷ Proposition 2008/09:140, s. 19f.

¹⁵⁸ Ibid, s. 20f.

¹⁵⁹ Ibid, s. 18f.

5. Avslutning

I detta kapitel genomför jag en sammanfattande analys av propositionens sektorer och diskuterar resultaten.

5.1. Sammanfattande analys

Genom det teoretiska analysramverkets applicering på försvarspropositionerna identifierar jag olikheter i deras säkerhetspolitiska uttryck. Undersökningen påvisar en förändringstendens avseende de systemnivåer inom vilka referensobjekten huvudsakligen nominerades, hotens karaktär respektive inom vilka arenor deras säkerhet avsågs säkerställas. I figur 2 presenteras analysens framträdande referensobjekt och teman.

	1982	1996	2009	Sektorie förändringar
<i>Säkerhets- agenda</i>	Neutralitets- politik.	Balanserat förhållningssätt.	Samverkan. Globalisering.	
<i>Den militära sektorn</i>	Sverige som en oberoende stat. Mobiliserings- förmåga.	Nationell respektive gemensam säkerhet.	Sveriges nationella intressen. Stärkt krisberedskap.	Från nationell arena till hävdande av svenska intressen regionalt och globalt.
<i>Den ekologiska sektorn</i>	Utveck- lingsländer ojämlikhet och miljöskador.	Det sårbara samhället. Transnationell miljöförstöring.	Östersjön. Klimatet.	Från miljöns påverkan på ekonomisk jämlighet till regionala och globala värden.
<i>Den ekonomiska sektorn</i>	Nationell handlingsfrihet. Rättvis ekonomisk ordning.	Samhällets försörjning. Det öppna internationella ekonomiska systemet.	Sveriges suveräna rättigheter.	Från merkantilism till tillvaratagande av nationella intressen inom global liberalism.
<i>Samhälls- sektorn</i>	Samhälls- identiteten.	Samhälls- identiteten.	Sveriges grundläggande värden.	Från oro för Sovjetisk subversion till regionalt och globalt främjande av demokratiska värden.
<i>Den politiska sektorn</i>	Den kollektiva försvarsviljan.	EU: s politiska integrations- process.	EU: s politiska integrations- process.	Från totalförsvar till gemensam säkerhet.

Figur 2. Analysresultat.

I 1982 års försvarsproposition dominerade *enhetsnivåns* referensobjekt och den *nationella arenan* som forum för deras säkerhet. Referensobjekt och existentiella hot identifierades i alla sektorer, dock sammanföll hoten mot samhällssektorn med den politiska sektorn. Det kalla

kriget, det alliansfria Sveriges utsatthet i relation till stormakter och stormaktsallianser, samt risken för fredskriser präglade hoten mot referensobjekten. Undersökningen påvisar dock en regional nordisk dimension, då Sverige agerade *säkerhetsaktör* för nordisk kärnvapennedrustning och uttunning av stormakternas inflytande. Sverige agerade även på den globala arenan genom sin biståndspolitik och i rollen som *säkerhetsaktör* inom FN.

Den största förändringen i 1996 års försvarsproposition utgjorde möjligheten att gruppera referensobjekten i två huvudteman, *nationell* respektive *gemensam säkerhet*. 1996 års försvarsproposition uppvisar en ökad spännvidd avseende de systemnivåer på vilka referensobjekten nominerades och de arenor inom vilka deras säkerhet kunde tillgodoses. Undersökningen indikerar även en medvetenhet om de sektoriella hotens inbördes relation, exempelvis miljöproblemets koppling till hot inom den ekonomiska och militära sektorn. 1996 års försvarsproposition kontrasterar mot 1982 års motsvarighet avseende den regionala delsystemnivåns ökade betydelse, samt uppfattningen av gränsöverskridande hot med relaterade behov av kollektivt agerande. 1996 års proposition behåller dock ett nationellt huvudtema inom den militära och ekonomiska sektorn kopplat till den suveräna statsbildningen.

I 2009 års försvarsproposition återfinns inte 1996 års gruppering av referensobjekt i två huvudteman. Däremot finner jag en större bredd i referensobjektens beskrivning och en väv av uppfattade beroenden mellan nationella, regionala och globala hot, intressen och aktörer. Sveriges solidaritetsförklaring gentemot staterna i EU, Norge och Island – och dess förväntan om ömsesidig solidaritet – tillför en regional dimension till de referensobjekt vars säkerhet i 1982 och 1996 års propositioner uttrycktes inom den nationella arenan. Införandet av referensobjekten *Sveriges suveräna rättigheter* och *Sveriges nationella intressen* indikerar ett utvecklat förhållningssätt till gemensam säkerhet. Indikationen förstärks av propositionens framhållande av EU: s möjligheter, genom dess mångfald av säkerhetspolitiska verktyg och ekonomiska tyngd, att värna referensobjekt inom den regionala och globala arenan.

5.2. Slutsatser och diskussion

Den undersökning jag genomfört indikerar en genomgripande förändring av hotbildens karaktär efter det kalla krigets slut. 1996 års försvarsproposition uttryckte att ”det kalla krigets paradoxala kombination av politisk spänning och stabilitet har därmed ersatts av ett förhållandevis rörligt och svåröversägbart läge”.¹⁶⁰ Jag uppfattar en samstämmighet med det Buzan m.fl. beskriver som frisläppandet av Europas undertryckta säkerhetspolitiska dynamik, vilket inneburit en stor vidd av nya europeiska utmaningar att hantera.¹⁶¹ Undersökningen indikerar även en transformering av Sveriges säkerhetspolitiska hållning från tydlig neutralitetspolitik till gemensam säkerhet inom Europa (EU). Att undersökningen indikerar dessa förändringar betyder dock inte att det vidgade säkerhetsbegreppet utgör *orsaken* till Sveriges förändrade säkerhetspolitiska hållning. Däremot styrker undersökningen att det vidgade säkerhetsbegreppet kan bidra till att förklara den säkerhetspolitiska förändring Sverige genomgått under den tidsperiod som undersökningen omfattar.

En relevant fråga är vilken grad av vetenskaplig acceptans som betecknar Buzan m.fl. teoribildning. Jag presenterade i uppsatsens inledning mitt motiv till valet av Buzan genom erkännandet av dennes inflytande på den säkerhetspolitiska debatten. Även Andréén har utvecklat en differentierad och mer vidsträckt definition av säkerhet, vilket stärker min

¹⁶⁰ Proposition 1995/96:12, s.16.

¹⁶¹ Buzan m.fl. 1998, s. 13.

uppfattning av vetenskaplig acceptans. Andréns och Buzans sektorer sammanfaller, men Andréns tillför sektorn funktionell säkerhet, vilken omfattar det högteknologiska samhällets sårbarhet.¹⁶² Jag uppfattar detta som en begränsning i Buzan m.fl. teoribildning, varför jag i min operationalisering av analysramverket tillvaratagit den inom den militära sektorn.

Förekomsten av referensobjekt i alla undersökta sektorer i 1982 års försvarsproposition indikerar att de aspekter av hot som Buzan m.fl. beskriver sektoriellt inte är helt nya. Det är möjligt att nyheten i Buzan m.fl. sektoriella indelning utgör sättet att systematisera och kategorisera hoten. Ramverkets analysnivåer påvisade i min undersökning en förskjutning mot uttryckande av referensobjekt på högre systemnivåer, men även i 1982 års proposition tillvaratogs individ- och systemnivån. Analysramverkets tillämpning i undersökningen identifierade dock en genomgripande förändring av hotens karaktär.

Min undersökning anknyter, genom identifieringen av Sverige och EU som säkerhetsaktörer på den regionala och globala arenan, till Erikssons fördjupning avseende säkerhetspolitisk problematisering av hotbilder och säkerhetspolitiska värden. Erikssons huvudfrågeställning om varför vissa hotbilder får genomslag i den säkerhetspolitiska dagordningen, ges en socialt konstruktivistisk förklaring som skiljer sig mellan olika sakområden.¹⁶³ De undersökta försvarspropositionernas inriktning att inom regionala och globala säkerhetsorganisationer tillgodose säkerhetspolitiska värden, bekräftar delvis Erikssons tes om att hotbildsformulering utgör ett sätt att påverka maktförhållanden.¹⁶⁴

¹⁶² Andréns 2002, s. 42 & 48.

¹⁶³ Eriksson 2004, s 197ff.

¹⁶⁴ Ibid, s. 199.

Referensförteckning

Litteratur

Buzan, Barry, Wæver, Ole & Wilde, Jaap de, *Security: a new framework for analysis*, Lynne Rienner, Boulder, Colorado, 1998.

Buzan, Barry, *People, states, and fear: an agenda for international security studies in the post-cold war era*, 2. ed., Rienner, Boulder, Colorado, 1991.

Jackson, Robert H. & Sørensen, Georg, *Introduction to international relations: theories and approaches*, 3. ed., Oxford University Press, Oxford, 2007.

Andrén, Nils, *Säkerhetspolitik: analyser och tillämpningar*, 2., [omarb.] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2002.

Karlsson, Svante, *Freds- och konfliktkunskap*, [Ny utg.], Studentlitteratur, Lund, 1994.

Eriksson, Johan, *Kampen om hotbilden: rutin och drama i svensk säkerhetspolitik*, Santérus, Stockholm, 2004.

Offentligt tryck

Proposition 1981/82:102. *Om säkerhets- och försvarspolitiken samt totalförsvarets fortsatta utveckling.*

Proposition 1995/96:12. *Totalförsvaret i förnyelse.*

Proposition 2008/09:140. *Ett användbart försvar.*

Proposition 2007/08:92. *Stärkt krisberedskap – för säkerhets skull.*